

UNIVERZITA KARLOVA

Pedagogická fakulta

CENTRUM ŠKOLSKÉHO MANAGEMENTU

**VEDENÍ STŘEDNÍ ŠKOLY VE VZTAHU
K PREVENCÍ SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH
JEVŮ**

Závěrečná bakalářská práce

Autor: Dana Belková

Obor: Školský management

Forma studia: kombinované

Datum odevzdání práce: 30. března 2010

Prohlašuji, že jsem předkládanou závěrečnou práci vypracovala samostatně a veškeré použité myšlenky jsou v textu označeny a uvedeny v seznamu použité literatury.

V Krupce 1. března 2010

Dana Belková

Poděkování:

Touto cestou děkuji své vedoucí závěrečné bakalářské práce Mgr. Janě Turanové za veškeré odborné konzultace, připomínky a rady.

Resumé:

Platná legislativa nám přesně zakotvuje primární prevenci rizikového chování ve školství. Primární prevence je zajišťována prostřednictvím školních metodiků prevence a uváděna do souladu ze strany zřizovatelů a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy pomocí koordinátorů prevence na různých úrovních. Zde je velmi důležitý zodpovědný přístup každého ředitele školy či školského zařízení v oblasti primární prevence rizikového chování a při řešení pouhého náznaku výskytu tohoto jevu.

Autorka práce se zabývá analýzou situace v přístupu škol k tvorbě Minimálního preventivního programu jako jednoho z koncepčních dokumentů každé školy v oblasti primární prevence rizikového chování. Zaměřuje se na jednotlivé manažerské činnosti v oblasti primární prevence. Sumarizuje rámec platné legislativy v oblasti prevence. V závěru nabízí doporučení, jak se vyrovnat s tímto nelehkým úkolem, kterým je právě prevence rizikového chování.

Sociologický průzkum formou dotazníků zjišťuje výskyt nejrozšířenějších sociálně patologických jevů ve školách, zodpovědnost k tvorbě a hodnocení Minimálního preventivního programu a získávání finančních prostředků na oblast primární prevence formou tvorby vyhlášených projektů na různé úrovni.

Klíčová slova: škola, rizikové chování, sociálně patologické jevy, primární prevence, školní metodik prevence, minimální preventivní program, management školy

Resume:

Current legislation provides for us exactly the primary prevention of risk behaviors in Education. Primary prevention is provided through a school prevention methodologists and brought in by the operators and the Ministry of Education, Youth and Sports through prevention coordinators at different levels. Here is a very important responsibility of each schoolmasters or school facility in the primary prevention of risk behavior and in dealing with the hint of this phenomenon.

The authoress deals with analysis of the situation in the approach to creating schools Minimal prevention program as one of policy papers for each school in the primary prevention of risk behavior. It focuses on the various managerial activities in the area of primary prevention. Summarizes the current legislative framework in the field of prevention. The conclusion offers recommendations on how to deal with this difficult task, which is just the prevention of risky behavior.

Sociological survey by questionnaires detects the presence of the most [extensive](#) social pathology in the schools, the responsibility for design and evaluation of Minimal prevention program and raising funds for primary prevention by making publication of projects at different levels.

Keywords: school, risky behavior, social pathologies, primary prevention, school prevention methods, minimal preventive program, school management

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Teoretická část.....	8
2. 1 Sociálně patologické jevy.....	8
2. 1. 1 Sociální deviace a sociální patologie	8
2. 1. 2 Norma a konformita	9
2. 1. 3 Pojetí sociálně patologických jevů	9
2. 1. 4 Charakteristika vybraných sociálně patologických jevů	10
2. 1. 4. 1 Šikánování, agresivita a prevence šikany a agresivity ve škole	10
2. 1. 4. 2 Záškoláctví a jeho prevence	16
2. 1. 4. 3 Delikvence, antisociální jednání, vandalismus a kriminalita	17
2. 1. 4. 4 Drogová závislost.....	18
2. 1. 4. 5 Rasismus, xenofobie, intolerance.....	21
2. 1. 4. 6 Výchova ke zdravému životnímu stylu.....	22
2. 2 Zákonné normy a metodické pokyny zabývající se problematikou prevence SPJ na školách v České republice	23
2. 2. 1 Zákony.....	23
2. 2. 2 Nařízení vlády, vyhlášky MŠMT	25
2. 2. 3 Metodické pokyny MŠMT	27
2. 2. 4 Informace MŠMT o spolupráci předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané č. j. 25 884/2003-24.....	28
2. 2. 5 Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009-2012, č.j. 37/2009-61	28
2. 2. 6 Minimální preventivní program	29
2. 3 Prevence sociálně patologických jevů ve vztahu k managementu školy	29
2. 3. 1 Plánování.....	30
2. 3. 1. 1 Rozbor aktuální situace školy	31
2. 3. 1. 2 Strategické cíle školy (Kam se chceme dostat?)	33
2. 3. 2 Organizování	34
2. 3. 3 Personalistika	36
2. 3. 3. 1 Školní metodik prevence	37
2. 3. 3. 2 Rozvoj a hodnocení pracovníků	38
2. 3. 3. 3 Odměňování pracovníků	38
2. 3. 4 Vedení lidí	38
2. 3. 5 Kontrola.....	39
2. 3. 5. 1 Hospitace.....	40
2. 3. 5. 2 Česká školní inspekce	40
2. 4 Minimální preventivní program	42
2. 4. 1 Činnost ředitele ve vztahu k Minimálnímu preventivnímu programu	43
2. 4. 2 Ředitel školy a školní řád ve vztahu k prevenci SPJ.....	43
3. Empirická část.....	44
3. 1 Stanovení výzkumného problému	44
3. 2 Předmět průzkumu a jeho cíle.....	44
3. 3 Formulace hypotéz	45
3. 4 Metodika.....	45
3. 5 Závěry výzkumného šetření a doporučení	46
3. 5. 1 Vyhodnocení ustanovení školního metodika prevence a přítomnost MPP na škole	46

3. 5. 2 Délka tvorby MPP	47
3. 5. 3 Využití vzoru při vytváření MPP	48
3. 5. 4 Kdo se zabýval tvorbou MPP – personální zajištění tvorby	49
3. 5. 5 Spolupráce Školské rady při tvorbě MPP a shoda se školním řádem	50
3. 5. 6 Možnost vyjádření rodičů k MPP.....	51
3. 5. 7 Hodnocení MPP ze strany žáků	52
3. 5. 8 Hodnocení, doplňování a změny MPP	53
3. 5. 9 Provedené změny MPP na základě hodnocení.....	54
3. 5. 10 Problematická oblast SPJ na škole	55
3. 5. 11 Spolupráce školy s organizacemi zabývajících se prevencí SPJ	57
3. 5. 12 Využití testování klimatu třídy.....	58
3. 5. 13 Tvorba projektů s možností získání finančních prostředků na realizaci	59
3. 6 Shrnutí závěrů a ověření hypotéz	60
3. 6. 1 Ověření hypotéz	60
3. 6. 2 Shrnutí závěrů a ověření hypotéz	62
3. 6. 3 Návrhy a doporučení k tvorbě MPP	64
3. 6. 4 Postupné kroky pro vypracování MPP	65
4. Závěr.....	71
Seznam zkratk	72
Seznam použité literatury	73
Seznam příloh.....	75

1. Úvod

V oblasti primární prevence rizikového chování dětí a mládeže v České republice má významný a nezastupitelný podíl Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT). Plní v oblasti primární prevence rizikového chování několik důležitých úkolů. Jednak je to určování základních strategií v daných oblastech včetně priorit a dále podpora vytváření materiálních, personálních a finančních podmínek nezbytných pro vlastní realizaci prevence v systému školství.

Problematika rizikového chování je stále diskutovanější složkou života společnosti a postihuje všechny oblasti života, a tudíž se nevyhýbá ani středním školám. Management školy se setkává s problematikou rizikového chování velmi často, a to jak při výskytu ve škole, tak především v oblasti primární prevence. V této souvislosti je však důležité uvědomit si, že uskutečňování preventivních strategií není pouze záležitostí odborníků (ředitelé škol, učitelé, psychologové, speciální pedagogové, sociologové, atd.), ale hlavně rodičů, zákonných zástupců, a tudíž celé společnosti. Nejúčinnější prevencí rizikového chování je a vždy bude vhodná výchova v rodině. Škola je po rodině až druhým významným výchovným prostředím.

Cílem bakalářské práce je analýza situace v oblasti tvorby Minimálního preventivního programu na podkladě výzkumného dotazníkového šetření, systematizace současných poznatků a zákonných norem týkajících se sociálně patologických jevů. Na základě poznatků z vlastního výzkumu doporučit činnosti vhodné k zařazení do Minimálního preventivního programu.

2. Teoretická část

2. 1 Sociálně patologické jevy

V posledních letech můžeme zaznamenat značný nárůst jevů, které označujeme jako sociálně patologické. Problematika takových jevů (závislostní chování, delikvence, organizovaný zločin) není problémem pouze České republiky, jedná se o celosvětově závažné otázky. V případě, že by stávající trend vývoje těchto nežádoucích jevů pokračoval, došlo by zcela jistě k ohrožení vývoje celé společnosti a jednotlivců, kteří v ní žijí.¹

2. 1. 1 Sociální deviace a sociální patologie

Pojem sociální patologie je souhrnné označení nezdravých a obecně nežádoucích společenských jevů. V současné době je tento pojem nahrazován pojmem sociální deviace nebo sociální dezorganizace. Pojem sociální patologie se ale od pojmu sociální deviace liší. Jevy, které jsou označovány za deviantní (úchylné), nemusí být vždy patologické (nezdravé). Sociálně patologické jevy jsou pro společnost či jednotlivce vždy záporné, což v případě deviantních jevů platit nemusí. Proto je při vymezení pojmů nezbytné oba pojmy rozlišovat.²

G. Munková uvádí: „*Sociální deviace označujeme každé sociální chování, které porušuje nějakou sociální normu, a proto je určitou částí společnosti odmítáno. Lidské chování se může odchylovat od sociální normy jak ve smyslu jejího dodržování až do krajnosti (pozitivní deviace), např. militantní abstinence, tak ve smyslu jejího absolutního porušení (negativní deviace), např. alkoholismus.*“³ Je přirozené, že jsme každodenně svědky porušování různých norem, někdy je porušujeme i my sami. V každém sociálním prostředí existuje nepsaný toleranční limit. Toleranční limit bychom mohli vymežit jako míru snášenlivosti k chování a dodržování norem druhými jednotlivci.⁴

S. Fischer říká, že: „*Pojem sociální dezorganizace lze vymežit jako podstatné narušení společenského řádu, jejího systému a organizace.*“ Hovoříme o normativním rozkladu vzorců chování ve společnosti, přičemž společnost je rozkládána jako systém a nemusí dojít k rozkladu všech jeho jednotlivých složek. V důsledku dezorganizace a normativního rozkladu vznikají životní

¹ FISCHER, S., Sociální patologie, Ústí nad Labem: UJEP, 2006, s. 8

² FISCHER, S., Sociální patologie, Ústí nad Labem: UJEP, 2006, s. 9

³ MUNKOVÁ, G., Sociální deviace, Praha: Univerzita Karlova, 2001, s. 9

⁴ FISCHER, S., Sociální patologie, Ústí nad Labem: UJEP, 2006, s. 10

způsoby a vzorce chování, které jsou pro společnost patologické (nezdravé).⁵

2. 1. 2 Norma a konformita

Společenská pravidla nebo společenské normy jsou nezbytnou součástí života člověka a celé společnosti. Určují totiž vzorce a způsoby chování jednotlivců a skupin jako přiměřené a přijatelné, chtěné a žádoucí, rovněž jako nepřiměřené, nežádoucí či nepřijatelné. V případě, že by se lidé těmito pravidly neřídili, žili by v prostředí charakterizovaném jako chaos a zmatek. Normy se mohou lišit nejen mezi kulturami, ale i mezi různými subkulturami jedné společnosti, kdy to, co je u jedné skupiny obyvatel považováno za normální, může být jinou skupinou již považováno za deviantní jev.

Vymezení normy

Kritéria normy se v průběhu společenského vývoje různým způsobem mění, faktor času má na vymezení toho, co je normální a co není, značný vliv. V průběhu společenského vývoje dochází vlivem dynamiky a řady vnitřních a vnějších faktorů ke změnám v oblasti společenských hodnot a z nich vyplývajících postojů, což má vliv na kritéria pro posuzování normy. Mění se míra respektování různých vzorců chování. Ta se může jak zvětšovat, tak snižovat. Hranice normy je pohyblivá, normalita může být posuzována podle mnoha kritérií, v závislosti na okolnostech, které toto hodnocení vyžadují.⁶

2. 1. 3 Pojetí sociálně patologických jevů

Podle S. Fischera⁷ lze rozdělit SPJ do následujících oblastí:

- *agrese a násilí*
- *suicidální jednání*
- *závislost a zneužívání psychoaktivních látek*
- *návykové a impulsivní poruchy*
- *patologické jevy spojené s prostředím rodin*
- *kriminalita, delikventní chování*

⁵ FISCHER, S., Sociální patologie, Ústí nad Labem: UJEP, 2006, s. 12,13

⁶ FISCHER, S., Sociální patologie, Ústí nad Labem: UJEP, 2006, s. 16,17

⁷ FISCHER, S., Sociální patologie, Ústí nad Labem: UJEP, 2006,

Metodický pokyn k prevenci SPJ u dětí a mládeže vydaný MŠMT řadí mezi SPJ širokou škálu výchovných problémů, výchovných poruch a poruch chování, a to včetně zneužívání návykových látek. Další členění SPJ v resortu školství uvádí MŠMT ve Strategii prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže⁸ a zároveň zahrnuje aktivity v oblastech prevence:

- *záškoláctví*
- *šikana, násilí*
- *divácké násilí*
- *kriminalita, delikvence, vandalismus*
- *závislost na politickém a náboženském extremismu*
- *rasismus, xenofobie*
- *užívání návykových látek (tabák, alkohol, omamné a psychotropní látky)*
- *onemocnění HIV/AIDS a dalšími nemocemi šířícími se krevní cestou*
- *poruchy příjmu potravy*
- *netolismus (virtuální drogy) a patologické hráčství (gambling)*

2. 1. 4 Charakteristika vybraných sociálně patologických jevů

Zastavíme se u vybraných sociálně patologických jevů, se kterými se nejvíce setkáváme v pedagogické praxi a zároveň si určíme základní pravidla jejich prevence.

2. 1. 4. 1 Šikanování, agresivita a prevence šikany a agresivity ve škole

Charakteristika šikanování

Šikanu chápeme jako zvláštní případ lidské agrese. Metodický pokyn nám uvádí: „*Je to jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí či z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věci druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se může projevovat i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou žáků. Šikanování se*

⁸ MŠMT, Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT ČR na období 2009-2012, č.j.: 37/2009-61

ve své zárodečné formě vyskytuje prakticky na všech školách.“⁹ Probíhá nejčastěji mezi žáky ve stejné třídě či výchovné skupině a odehrává se v době přestávek, cestou do školy a ze školy nebo v době osobního volna. Nebezpečnost šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezdědky v celoživotních následcích na duševním a tělesném zdraví.¹⁰ Šikanování lze rozdělit do pěti stupňů, a to:

1. Ostrakizování – mírné, nejčastěji psychické formy násilí (pomluvy, zesměšňování).
2. Fyzická agrese a přitvrzování manipulace – fyzické násilí vůči obětem ostrakizování, které se nedovedou bránit nebo projeví strach.
3. Vytvoření jádra – při nezastavení šikany v prvních dvou fázích se vytváří skupina agresorů a k nim se přidávají i jejich obdivovatelé. Skupina pracuje systematicky a týrá své oběti.
4. Většina přijímá normy agresora – nevytvoří-li se jako protiváha skupina charakterově slušných žáků, která získá ve třídě vliv, šikana pokračuje a normy agresorů jsou přijaty většinou.
5. Totalita neboli dokonalá šikana – agresori ztratili poslední zbytek zábrán a jejich chování bylo přijato všemi, všichni se do týrání aktivně zapojují a šikana se stává předmětem zábavy pro celou třídu.¹¹

Charakteristika agresivity

Za agresi je považováno takové chování, které má svého adresáta – nikoli náhodné ublížení. Rovněž je důležité, zda poškozený vnímá konkrétní chování jako akt agrese. Dle uvedených skutečností můžeme lidskou agresi vymezit jako záměrné jednání, jehož cílem je ublížit druhému člověku. Ublížení může mít podobu ohrožení osob, majetku nebo psychiky. Agresi v této podobě je možno považovat za patologickou. Agrese je přitom chápána jako násilné chování se záměrem ničit nebo poškodit a zároveň se oběť cítí záměrně poškozena. Agrese bývá ve společnosti pokládána za problém, který je pro svou závažnost a zejména společenskou nebezpečnost stále aktuálnější. Jako příklad společensky nežádoucích jevů můžeme vedle vysokého výskytu agrese a rostoucí brutality dětí a mladistvých uvést rostoucí počet deliktů spáchaných dětmi a mladistvými. Dětské agresori se zejména v posledních ročních školách stávají členy nežádoucích sociálních skupin, zhoršují se v prospěchu a

⁹ MŠMT, Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č.j.: 24 246 /2008-6

¹⁰ MŠMT, Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č.j.: 24 246 /2008-6

¹¹ Univerzita JEP v Ústí nad Labem, Primární prevence SPJ v pedagogické praxi 8, 2005, s. 6,7

využívají méně svých schopností. V dospělosti pak mají více konfliktů se zákonem než ostatní.¹²

Školy a školská zařízení v prevenci šikanování a agresivity

Všichni žáci, učitelé, vychovatelé, výchovní poradci ředitelé škol a školní inspektoři by se měli seznámit se všemi formami a nebezpečnými důsledky šikany a agresivity. Za zvlášť nebezpečnou je třeba považovat tendenci podceňovat počáteční projevy šikany a agresivity. Každý pedagogický pracovník vede žáky a studenty ve výchovně vzdělávacím procesu důsledně a systematicky k osvojování norem mezilidských vztahů založených na demokratických principech, respektujících osobnost žáka.

Ředitelé škol a školských zařízení odpovídají za systémové aktivity školy v oblasti prevence šikanování a agresivity. Vychází se přitom z komplexního pojetí preventivní strategie, která je ve smyslu metodického pokynu ministra k prevenci SPJ součástí Minimálního preventivního programu školy. MŠMT aktualizovalo metodický pokyn k prevenci a řešení šikanování mezi žáky. Největší změnu přináší článek 5, který vyzývá školy k tvorbě vlastního programu pro řešení šikanování a současně poskytuje návod.

1. Každá škola si vytvoří vlastní Program proti prevenci, pokud ho dosud nemá. Tento program se stane součástí Minimálního preventivního programu.
2. Na tvorbě a realizaci se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci školy. Koordinace jeho tvorby patří ke standardní činnosti školního metodika prevence. Ten podle potřeby spolupracuje s metodikem prevence PPP. Za realizaci a hodnocení programu je odpovědný ředitel školy.
3. Cílem programu je vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí. Důležité je zaměřit se na oblast komunikace a vztahů mezi žáky ve třídách, a to bez ohledu na to, zda k projevům šikany již došlo či ne. Současně je třeba stanovit smysluplnou strukturu programu.
4. Hlavní součástí programu je krizový plán, který eliminuje či minimalizuje škody v případě, že ve školním prostředí dojde k šikanování. Měly by jednoznačně vyplynout kompetence jednotlivých osob a specifický postup a způsob řešení. Konkrétně je nutné rozpracovat dva typy scénářů dle metodického pokynu:

a) První zahrnuje situace, které škola zvládne řešit vlastními silami. Do této skupiny patří postupy pro počáteční stádia šikanování a rámcový třídní program pro řešení zárodečného stádia šikanování.

¹² Univerzita JEP v Ústí nad Labem, Primární prevence SPJ v pedagogické praxi 8, 2005, s 13,14

b) *Druhý zahrnuje situace, kdy škola potřebuje pomoc zvenku a je nezbytná její součinnost se specializovanými institucemi (viz čl. 9) a policií. Sem patří řešení případů pokročilé a nestandardní šikany, např. výbuchy skupinového násilí vůči oběti.*

5. S krizovým plánem jsou vždy na začátku školního roku prokazatelně seznámeni žáci (přiměřeně jejich věku), studenti a jejich zákonní zástupci.¹³

V rámci účinné prevence šikanování a agresivity je při přípravě a realizaci celoškolské strategie důležité zejména:

- zajistit účast školního metodika prevence a případně dalších učitelů v akreditovaných kurzech k problematice šikanování a agresivity
- navodit úzkou spolupráci mezi žáky, rodiči a pedagogy a jasně vymezit možnosti oznamování i zárodky šikanování a agresivity (zachování důvěrnosti sdělení)
- ve školním řádu jasně stanovit pravidla chování včetně sankcí za jejich porušení
- v souladu s pracovním řádem zajistit zvýšený a kvalitní dohled pedagogů o přestávkách, před začátkem a po skončení vyučování a během osobního volna
- seznámit pedagogy se systémem školy pro oznamování a vyšetřování šikanování a agresivity, vést pečlivou evidenci všech případů agresivního chování a šikanování mezi spolužáky (školní metodik prevence, výchovný poradce)
- do prevence šikanování aktivně zapojit i nepedagogické pracovníky
- zvyšovat informovanost pedagogů v této oblasti (literatura, semináře)
- informovat pedagogy, žáky, rodiče o tom, co dělat v případě, když se dozvědí o šikanování
- spolupracovat s odbornými službami resortu školství

Odhalení šikany bývá někdy velmi obtížné i pro zkušeného pedagoga. Nejzávažnější negativní roli při zjišťování hraje strach, a to nejen strach obětí, ale i pachatelů a dalších účastníků. Strach vytváří obvykle prostředí „solidarity“ agresorů i postižených. Při vyšetřování lze doporučit strategii prováděnou v těchto krocích:

1. Rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili, a s oběťmi.
2. Nalezení vhodných svědků.

¹³ MŠMT, Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č.j.: 24 246 /2008-6

3. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoli však konfrontace obětí a agresorů).
4. Zajištění ochrany obětem.
5. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.

Při výskytu brutálního skupinového násilí vůči oběti, tzv. „školní lynčování“, je nutný tento postup:

1. Překonání šoku pedagoga a bezprostřední záchrana oběti.
2. Domluva pedagogů na spolupráci a postupu vyšetřování.
3. Zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi.
4. Pokračující pomoc a podpora oběti.
5. Nahlášení policii.
6. Vlastní vyšetřování.

Účastní-li se šikanování většina problémové skupiny, nebo jsou-li normy agresorů skupinou akceptovány, doporučuje se, aby vyšetřování vedl odborník-specialista na problematiku šikanování.

Při podezření na šikanování je nezbytná spolupráce vedení školy nebo školského zařízení, výchovného poradce a dalších pedagogů jak s rodinou oběti, tak i s rodinou agresora. Při jednání s rodiči dbají pedagogičtí pracovníci na taktní přístup a zejména na zachování důvěrných informací. Pokud se rodiče setkají s příznaky šikanování, měli by se poradit s třídním učitelem, školním metodikem prevence, ředitelem školy, popř. odborníkem.¹⁴

Praktické rady pro rodiče (zákonné zástupce)

Nesmírně důležité je rozpoznat příznaky včas. Dítě si zpočátku totiž často myslí, že dokáže situaci zvládnout samo, nebo doufá, že šikana ustane sama. Přiznání, že je šikanováno, že ho někdo ponižuje, bývá těžké. Znamená to připustit si, že je slabé a nedokáže se bránit. Jak reagovat, když se vám dítě svěří s problémem šikany?

- Jednejte rychle, ale uvážlivě.
- Odložte veškerou práci! Není nic důležitějšího než tíživá situace vašeho dítěte.
- Dejte mu najevo, že jeho informace berete vážně (i když se vám mohou zdát přehnané, malicherné či nepodstatné).

¹⁴ MŠMT, Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č.j.: 24 246/2008-6

- Ujistěte ho, že mu chcete pomoci, a svůj slib dodržte. Jste jeho jedinou nadějí, nezklamte ji.
- Poskytněte mu veškerou podporu.
- Zjistěte v rozhovoru s ním další podrobnosti o situaci ve třídě (skupině).
- Pochvalte ho, povzbuďte, rozptýlte jeho obavy z toho, že žaluje. Zdůrazněte naopak jeho sílu a odvalu svěřit se s těmito závažnými skutečnostmi.

I v případě, že dítě o šikaně mluvit nechce, může vnímavý rodič sledovat takové změny v jeho chování, které často signalizují, že prožívá šikanu. Vnímejte zejména tyto projevy:

- Za dítětem nepřichází domů spolužáci ani jiní kamarádi.
- Nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.
- Jiné děti ho nezvou na návštěvu, na společné výlety apod.
- Nerado chodí ráno do školy (změna je patrná zvláště u dětí, které školu dříve navštěvovaly docela rády).
- Ráno odkládá odchod z domova, případně na něm můžete pozorovat strach.
- Ztrácí chuť k jídlu.
- Ze školy chodí domů hladové (agresoři mu možná berou svačinu nebo peníze na občerstvení).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze spaní.
- Ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Stěžuje si na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, případně ráno zvrací, chce odvrátit povinnost jít do školy.
- Zdržuje se doma víc, než mělo dříve ve zvyku.

Pokud ve vás několik výše uvedených signálů vzbudí pořízení, že by vaše dítě mohlo být šikanováno, pokuste se zjistit ještě více o jeho pocitech a situaci a promluvte si s ním. Z rozhovoru by měly vyplynout informace o tom, co, kdy a kde se odehrávalo, kdo další byl přítomen (pozor, nevyslychejte dítě jako vyšetřovatel, ptejte se uvážlivě, mírně, nechtějte hned rychlou odpověď). Všechny zjištěné údaje je dobré si zapsat. Tyto záznamy se budou později hodit. Snažte se dítě přesvědčit, že šikanu je nutné řešit, jinak může násilí zesílit. Po skončení rozhovoru poskytněte dítěti ochranu a podporu.

Uvědomte si, že za šikanu ve školním prostředí odpovídá škola, a tudíž je potřeba se v této záležitosti obracet především na ni. Škola se řídí závaznými dokumenty, které jí ukládají povinnosti a pokyny jak v této situaci postupovat.

2. 1. 4. 2 Záškoláctví a jeho prevence

Záškoláctví je fenomén, který považují ředitelé škol, výchovní poradci za nejdůležitější a nejaktuálnější problém k řešení. Používaným materiálem pro řešení této problematiky je Metodický pokyn MŠMT č.j.: 10 194/2002-14 k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví. Další zákonnou normou, která ukládá nezletilým žákům a zletilým žákům povinnost řádně docházet do školy a vzdělávat se, dokládat důvody své nepřítomnosti ve vyučování v souladu s podmínkami stanovenými školním řádem, je § 22 zákona č. 561/2004 Sb., školský zákon. Součástí prevence záškoláctví je:

- pravidelné zpracování dokumentace o absenci žáků
- součinnost se zákonnými zástupci
- analýza příčin záškoláctví žáků včetně příslušných opatření
- výchovné pohovory se žáky
- spolupráce se školním psychologem a institucemi pedagogicko-psychologického poradenství
- konání výchovných komisí ve škole
- spolupráce s orgány sociálně-právní ochrany dětí apod.

Prevence záškoláctví na středních školách je otázkou k zamyšlení. Absence žáka může být omlouvána zákonným zástupcem neomezeným způsobem a zletilí žáci si absenci mohou omlouvat sami. SŠ může požadovat, pokud to považuje za nezbytné, doložení nepřítomnosti žáka z důvodu nemoci ošetřujícím lékařem žáka, a to pouze jako součást omluvenky vystavené zákonným zástupcem nezletilého žáka nebo zletilým žákem, a to pouze v případě, že nepřítomnost žáka přesáhne ve škole tři dny školního vyučování. Z tohoto vyplývá, že pokud zletilý žák nebo zákonný zástupce nezletilého žáka napíše omluvenku na dobu jednoho až tří dnů, škola tuto omluvenku musí přijmout a zameškané hodiny nejsou považovány za neomluvené, a tudíž nelze vykázat záškoláctví. Změnu v této problematice nepřinesl ani školský zákon, ani výše uvedený metodický pokyn.

2. 1. 4. 3 Delikvence, antisociální jednání, vandalismus a kriminalita

Delikvence je označení všech trestných jednání spáchaných osobami, které překročili hranici věku, nad níž podléhají trestnosti podle zákona. Juvenilní (prvotní) delikvence je termín pro některé obory označující kriminalitu mladistvých.

Antisociální chování je chování, které je podle názoru společnosti nesprávné, ale z hlediska zákona není ještě trestné (například lži, menší podvody, drobné výtržnosti apod.). Patří sem i vážnější delikty spáchané dětmi do 15 roku věku, které nemohou být dle zákona trestané.

Vandalismus je nesmyslné ničení kulturních hodnot v užším slova smyslu. V širším slova smyslu jde o ničení a poškozování hodnotných předmětů patřících soukromým osobám nebo společnosti. Rozlišujeme dva základní typy:

1. Jednání má jasný cíl, je připravováno a je dopředu známa hodnota předmětu, který bude ničen (například msta).
2. Jednání není předem připravováno, hodnota předmětu nemusí být známa. Pokud známa je, není tomu přičítán význam (například nevhodná forma hry, demonstrace síly, zahrnutí nudy, ventilace napětí apod.).¹⁵

Kriminalita je termín vyjadřující souhrn aktivit (zpravidla sociálně podmíněných), které ve zvýšené míře ohrožují společnost a jsou prohlášeny za trestné činy či přečiny. Kriminalita je jedním ze sociálně patologických jevů. Mění se profil pachatelů, zvyšuje se podíl prvopachatelů, mezi pachateli téměř všech trestných činů roste podíl dětských, mladistvých a mladých dospělých pachatelů. Za posledních 20 let se zvýšil počet stíhaných mladistvých trojnásobně a dětí tři a půl násobně. Způsob páchaní trestné činnosti mládeže je věkem pachatelů výrazně vymezen (jeho psychickým a somatickým vývojem, vlastnostmi a zkušenostmi).

Škola a školské zařízení ve vztahu k prevenci těchto jevů

Vedení školy, v rámci prevence v této oblasti, by mělo nastolit především jasný vnitřní řád školy, školní řád, který nejen určuje práva žáků, ale obsahuje i pravidla chování žáků a v případě jejich porušení jsou zde obsaženy i odpovídající kázeňské postihy. Velmi důležité je i konání dozorů o přestávkách, při školních akcích. Vedení školy je ve své práci vázáno

¹⁵ Univerzita JEP v Ústí nad Labem, Primární prevence SPJ v pedagogické praxi 5, 2002, s. 12, 14

Informací pro odbory školství krajských úřadů, předškolní zařízení, školy a školská zařízení č.j. 25884/2003-24 Spolupráce předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané. Informace vysvětluje pro potřeby vedení školy především vstup Policie ČR do školy a podmínky předvolání, předvedení a zajištění žáka, dále podání vysvětlení žáka a jeho výsledků a to hlavně z pohledu práv a povinností školy. V této souvislosti je třeba upozornit na zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí a zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon, který nám v § 367 ukládá oznamovací povinnost trestné činnosti nebo podezření na její páchaní.

2. 1. 4. 4 Drogová závislost

Od dávných časů lidé používali drogy k tomu, aby změnili stav svého vědomí, aby se stimulovali nebo uvolnili, usnuli nebo spánku zabránili, aby zlepšili schopnost svého vnímání nebo aby si vyvolali halucinace. Rozšíření drog je spojeno s industrializací, rozvojem chemické a farmaceutické výroby, s rozvojem mezinárodního obchodu a vztahů mezi zeměmi a státy.

Drogová závislost je psychický a někdy i fyzický stav vyplývající ze vzájemného působení mezi živým organismem a drogou, charakterizovaný změnami chování a jinými (dalšími) reakcemi, které vždy zahrnují nutkání brát drogu, a to stále nebo pravidelně pro její psychologické účinky a někdy i proto, aby se zabránilo nepříjemnostem vyplývajícím z její nepřítomnosti.

K. Nešpor definuje drogu takto: „*Jakákoliv přírodní nebo syntetická látka, která po vpravení do živého organismu mění jednu nebo více psychických či tělesných funkcí.*“ Drogou se ale většinou myslí užší skupina látek, která ovlivňují psychiku. Z tohoto je jasné, že množství látek, které se nazývají drogou, je opravdu velmi široké. Drogy můžeme rozdělit na akceptovatelné, např. alkohol, nikotin či kofein, a neakceptovatelné, většinou kriminalizující. Nejrozšířenější drogy v České republice dle K. Nešpora jsou:

- *alkohol*
- *tabák*
- *drogy z konopí*
- *pervitin*
- *tlumivé léky*
- *opiáty*

- *organická rozpouštědla*
- *LSD a látky vyvolávající halucinace*
- *kokain*
- *kombinace různých návykových látek*
- *anabolika¹⁶*

Nejrizikovější skupinou v oblasti zneužívání drog se jeví populace dětí a mladistvých. Nejvýraznějším hromadným jevem ve srovnání s alkoholem či jinými látkami je kouření. Cigareta si prosazuje postavení symbolu mužnosti a dospělosti. S postupnými ročníky narůstá množství kuřáků i počet vykouřených cigaret. U alkoholu je dominantní pozice přisuzována životnímu stylu rodiny a způsobu konzumace alkoholu u rodičů. Rodina hraje prvořadou úlohu při formování životního stylu. Pozornost je třeba věnovat aspektům demografickým, sociálnímu postavení rodiny, povahovým vlastnostem rodičů, funkci rodiny jako celku, úrovni a druhu výchovných přístupů rodičů, vztahu a přístupu k dítěti a k adolescentovi a opačně. Jednu z důležitých pozic zaujímá i skupina vrstevnická. Skupiny mládeže, kamarádi, vrstevníci, se kterými se biologicky, psychologicky a sociálně oslabený jedinec stýká, mají také nesporný vliv na to, že adolescent experimentuje s návykovými látkami. Rizikovými faktory v oblasti konzumace drog je samotná osobnost a samozřejmě vnější prostředí. Existují různé důvody, které vedou ke konzumaci a užívání drogy, např.:

- snaha vyřešit problémy, uniknout jim, vyhnout se stresu
- dosáhnout vlastního uspokojení
- potřeba uniknout z denního stereotypu a nudy
- potřeba sociálních vztahů, zapadnutí do party

Protidrogová prevence

- protidrogová prevence by měla věnovat pozornost všem typům drog
- poskytování objektivních a spolehlivých informací o pozitivních účincích i o rizicích a nebezpečích spojených s užíváním drogy
- nemělo by se moralizovat, místo toho by se mělo podporovat, aby mladí přemýšleli samostatně
- pozornost se má soustředit na potřeby a priority
- opakovat preventivní sdělení a přizpůsobovat je věku studentů, nezapomínat na přechod od jedné drogy k druhé

¹⁶ NEŠPOR, K., CSÉMY, L., PERNICOVÁ, H., Jak předcházet problémům s návykovými látkami na základních a středních školách, Praha: Sportpropag 1996 (bez ISBN)

- poučit učitele a nepedagogické pracovníky o tom, jak složité je poznat užívání drog mezi studenty
- poskytnout ve škole příležitost pro anonymní a bezpečné poradenství nebo informace o tom, jak se obrátit na odborné služby v oblasti léčby závislosti na drogách
- školní pravidla by měla být realistická, ne pravidla, která školy nebudou schopny prosazovat, škola by neměla přebírat odpovědnost, kterou nesou rodiče (zákonní zástupci)
- program školní drogové prevence by měl rodičům (zákonným zástupcům) poskytnout informace o drogách a jejich užívání¹⁷

Ochranu dětí a mládeže před kuřáctvím lze zajistit cílenými programy ve školním vzdělávání – předávání informací, tvorba správných postojů, rozpoznávání rizikových situací, hledání alternativ, trénink dovedností a odmítání nabídky tabákových výrobků, nácvik rozhodování. Je třeba se podílet na tvorbě společenské nepřijatelnosti kouření a vytváření nekuřáckého prostředí ve všech oblastech života mládeže. Podobně je třeba se zaměřit na škodlivé účinky pasivního kouření a jeho nepříznivý vliv na zdraví nekuřáků a přispět tak k ovlivňování veřejnosti. Zde je situace řešena zákonem č. 379/2005 Sb., podle kterého je zakázáno ve všech prostorách škol a školských zařízení kouřit.

U alkoholu je důležité, aby se škola prevenci problémů způsobených alkoholem a jinými látkami soustavně věnovala. Účinné jsou interaktivní programy (žáci jsou při nich aktivní, nejedná se tedy o hromadné přednášky), při kvalitních programech se nacvičují podstatné dovednosti (jak odmítat alkohol a drogy, jak trávit volný čas, jak se uvolnit, jak se zdravě vyrovnat s úzkostí, strachem či smutkem apod.).

Snahou vedení školy by mělo být vytvářet ve škole takové prostředí, ve kterém lze o problematice drogové závislosti hovořit, o problémech diskutovat. Zvyšovat sebedůvěru žáků a jejich vlastní sebehodnocení. V rámci možností školy organizovat mimoškolní aktivity a vytvářet takové podněty, které vedou k vytvoření pocitu sebeuspokojení žáků.

Významnou roli hraje spolupráce s rodinou. Při vzájemné spolupráci mohou rodiče lépe ovlivnit, s kým se dítě stýká, i volbu vhodné mimoškolní činnosti.

¹⁷ Úřad vlády České republiky, Jak ve škole vytvářet zdravější prostředí, , 2005, ISBN 80-86734-38-2

2. 1. 4. 5 Rasismus, xenofobie, intolerance

Jednou z dominantních globálních charakteristik naší civilizace a doby je prolínání ras, etnických skupin, národů a kultur. Pohyb populace vytváří lidskou základnu pro pohyb kultur, idejí, náboženství a odlišných vzorců chování, norem a hodnot. Vedle obohacení novými kulturními prvky je však vytváření těchto nových dimenzí moderní společnosti i zdrojem napětí a konfliktů. U nás je aktuální vedle fenoménu „cizinců“ především romská otázka.

Rasismem rozumíme předem daný soud o jiné rase, postavený na nadřazenosti či podřizenosti určité rasy. Lze jej definovat jako nadstavbu xenofobie, která představuje nepřátelství ke všemu cizímu, strach z cizího, nedůvěru k cizímu. Intolerance nám určuje nedostatek úcty a respektu k jinému vzorci chování a jednání, je dána nesnášenlivostí.

Prevence proti rasismu, xenofobii a intoleranci na školách

Rasismus, xenofobie a intolerance jsou jedním ze současných problémů naší společnosti. Prevenci těchto sociálně patologických jevů ve školách a školských zařízeních řeší Metodický pokyn MŠMT č. j. 14 423/99-22 k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance. K účinnější prevenci projevů rasismu, xenofobie a intolerance MŠMT ukládá:

1. ředitelům škol a pedagogickým pracovníkům všech typů škol zabezpečit, aby:

- a) věnovali zvýšenou pozornost vytváření příznivého klimatu školy i jednotlivých tříd, podporující vzájemný respekt a partnerské vztahy mezi učiteli a žáky, týmovou spolupráci, sebeúctu, komunikační dovednosti, ale také pocit bezpečí a spoluprožívání
- b) rozvíjeli žádoucí postoje k lidem jiné národnosti, etnické nebo náboženské příslušnosti každodenním osobním příkladem
- c) komunikovali s dětmi a mladými lidmi na bázi vzájemného porozumění, tolerance a otevřeného jednání
- d) vhodně využívali věcného obsahu každého vyučovacího předmětu a pracovali s doporučenou literaturou
- e) seznamovali žáky se základními údaji o menšinách, které u nás žijí, s jejich kulturou, dějinami a rozvíjeli u nich vědomí sounáležitosti
- f) učili žáky chápat a oceňovat rozdílnost jednotlivců a vážit si každého člověka, každé minority, každé kultury

- g) nenechali bez povšimnutí žádný projev ani náznak intolerance, xenofobie nebo rasismu a okamžitě přijímali vhodná pedagogická opatření
- h) při prevenci intenzivněji spolupracovali s rodinami žáků
- i) podle možností i pro volnočasové aktivity nabízeli programy rozvíjející toleranci a podporující všestranný rozvoj osobnosti žáka
- j) se žáky otevřeně diskutovali o uskutečněných besedách, přednáškách, filmech a divadelních představení, které obsahově souvisejí s intolerancí, xenofobií a rasismem
- k) využívali programů a nabízené spolupráce v oblasti vzdělávání s nestátními subjekty, které se zabývají touto tematikou, např. Český helsinský výbor, Muzeum romské kultury a jiné

2. ČŠI, aby v rámci běžné inspekční činnosti sledovala, zda a jak ředitelé a pracovníci škol a školských zařízení pokyn realizují.¹⁸

2. 1. 4. 6 Výchova ke zdravému životnímu stylu

Samozřejmě škola nemůže přímo působit preventivně na všechny SPJ, nemůže přímo určovat využívání volného času žáků, zde velkou úlohu musí sehrávat i rodina. V současné době se stále častěji setkáváme s varováním poukazujícím na stále se zvyšující počet hodin strávených u počítače, u televize, zvyšuje se počet patologických hráčů.

Důležitým prvkem ochrany před SPJ je výchova ke zdravému způsobu života, což zahrnuje složku tělesnou, duševní a sociální a znamená to, že tyto složky jsou navzájem propojeny a tvoří harmonickou jednotu. Cílem výchovně-vzdělávacího působení je dítě odpovědné za vlastní chování a způsob života v míře přiměřené jeho věku a schopnostem. Nedílnou součástí procesu výchovy a vzdělávání musí být dovednosti a kvality pozitivního zdravého životního stylu. Koncepce rozvoje školy, která je založena na programu podpory zdraví, podporuje aktivní spolupráci mezi dětmi, učiteli a rodiči a vede k vytváření pozitivního sociálního klimatu školy.

Zkušený pedagog dokáže konkrétní témata prevence uplatnit v jakémkoli předmětu. Lze je zařadit do různých částí ŠVP a přitom využívat skupinové práce či jiných interaktivních a

¹⁸ MŠMT, Metodický pokyn k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance, č. j. 14 423/99-22

dalších aktivizujících metod. Jako rozhodující se jeví propojení: oblast zdravého životního stylu - výchova ke zdraví, osobní a duševní hygiena, výživa, pohybové aktivity.¹⁹

2. 2 Zákonné normy a metodické pokyny zabývající se problematikou prevence SPJ na školách v České republice

Garantem zákonných norem v oblasti prevence SPJ, které určují povinnosti a pravomoci ředitele školy, jeho cíle, obsah, formy a metody, je MŠMT. To rozpracovává zákonné normy do formy vyhlášek a metodických pokynů tak, aby byly srozumitelné všem účastníkům, kteří působí na mládež. Působení by vlivem těchto zákonných norem mělo být jednotné a hlavně soustavné po celou dobu vzdělávání. Níže uvedené dokumenty jsou v souladu s Národním programem rozvoje vzdělávání, tzv. Bílou knihou, v oblasti týkající se změny vnitřního klimatu školy, vztahu žáků a pedagogů a vytváření klíčových kompetencí pro osobní život i budoucí uplatnění absolventů škol. Pramenem k níže uvedeným normám je Úmluva o právech dítěte, která je v našem školství nejvyšší právní normou, v níž se mimo jiné mluví o právu na ochranu zdraví, o právu na ochranu před týráním, o právu na ochranu lidské důstojnosti.

2. 2. 1 Zákony

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), v platném znění

Tento zákon je základní zákonnou normou pro práci každého ředitele. Oblasti prevence a ochrany žáků před SPJ se týká § 29, odst.1, který se vztahuje k povinnosti zajištění fyziologických potřeb dětí, žáků a studentů a předcházení vzniku SPJ . Dále pak § 30, odst. 1, písm. c), který upravuje podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví a ochrany před SPJ. V § 164 se přímo určuje , o čem ředitel školy rozhoduje, za co odpovídá, co má vytvářet a co zajišťuje.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění

Tento zákon nám ukládá oznamovací povinnost, dle § 6, odst. 1, písm. c ukládá všem školám okamžitě oznamovat orgánům sociálně-právní ochrany všechny skutečnosti, které

¹⁹ TYŠER, J., Školní metodik prevence, Nakladatelství Hněvín, 2006, ISBN 80-8654-17-6, s. 58

jsou signálem, že dítě neplní povinnou školní docházku, požívá alkoholické nebo jiné návykové látky, páchá trestnou činnost apod. Podle tohoto zákona, a to § 7, odst. 1, je každý oprávněn upozornit na závadné chování dětí jejich rodiče, a dle § 7, odst. 2 orgány sociálně-právní ochrany upozornit na porušení povinnosti nebo zneužití práv vyplývajících z rodičovské odpovědnosti.

V § 8, odst. 1 je dáno právo dítěte na pomoc od orgánů sociálně – právní ochrany, státních orgánů při ochraně svého života a dalších svých práv to i bez vědomí rodičů či zákonných zástupců. § 10, odst. 4 ukládá oznamovací povinnost obecnímu úřadu s rozšířenou působností při podezření, že dítě neplní povinnou školní docházku, požívá alkohol nebo jiné návykové látky atd.

V § 53 je zahrnuta povinná součinnost státních orgánů, dalších právnických, fyzických a jiných pověřených osob.

§ 59, odst. 1 a 2 nás seznamuje se sankcemi pro právnické osoby, které se dopustí správního deliktu.

Oznamovací povinnost nám dále ukládá i zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon a zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, v platném znění

Tento zákon nám jasně vymezuje postupy vůči osobám nezletilým, tedy mladším 15 let, které se dopustily trestného činu, ale podle právního řádu České republiky nejsou trestně zodpovědné.

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, v platném znění

Zde je kromě dalšího obsaženo zanedbávání péče o povinnou školní docházku a ohrožování výchovy a vzdělávání nezletilých.

Dále si uvedeme ještě zákony, které se přímo týkají SPJ, jejich prevence, anebo se jen zčásti této problematiky dotýkají. Jsou to:

- **zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon, v platném znění**
- **zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, v platném znění**
- **zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, v platném znění**
- **zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, v platném znění**
- **zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, v platném znění**

- zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, v platném znění
- zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, v platném znění
- zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, v platném znění

2 .2. 2 Nařízení vlády, vyhlášky MŠMT

Nařízení vlády č. 75/2005 Sb., o stanovení rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické a přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků

Zde vláda nařizuje podle § 23 odst. 5 zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících o změně některých zákonů rozsah hodin přímé činnosti pro pedagogické pracovníky škol a školských zařízení zřizovaných MŠMT, krajem, obcí a dobrovolným svazkem obcí, jehož činnosti jsou úkoly v oblasti školství.

Vyhláška č. 13/2005 Sb., o středním vzdělávání a vzdělávání v konzervatoři

Tato vyhláška v § 10 nám určuje výchovná opatření, která lze žákům udělit dle závažnosti porušení povinností stanovených školním řádem, ale i udělení pochvaly, která také patří k výchovným opatřením. § 17 nám stanoví možnost konání sportovních výcvikových kurzů a poskytovat žákům možnosti naplnění volného času mimoškolní činností se zaměřením zejména na aktivní odpočinek, rozvoj jejich schopností a zájmů atd.

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

Tato vyhláška definuje zajištění systému primární prevence na regionální úrovni a úrovni škol a školských zařízení a rozsah a obsah standardní činnosti školských poradenských zařízení. Dále nám určuje povinnost realizace prevence SPJ ve školách. Kontrolou realizace preventivního programu je ředitelem školy pověřen školní metodik prevence. V příloze č. 3 k této vyhlášce jsou definovány všechny jeho povinnosti.

§ 7, odst. 1 nám určuje zajištění poradenských služeb ve škole a jejich rozsah. Dále nám tento odstavec uvádí všechny skutečnosti, ve kterých škola poradenské služby zajišťuje.

Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných

V této vyhlášce se určuje, jak se uskutečňuje vzdělávání těchto žáků, jaká podpůrná opatření se při vzdělávání používají, jaké jsou zásady a cíle speciálního vzdělávání a jaké jsou formy speciálního vzdělávání žáků se zdravotním postižením. Dále je zde uvedena organizace speciálního vzdělávání, zařazování žáků se zdravotním postižením do speciálního vzdělávání a péče o bezpečnost a zdraví žáků. Část třetí se pak týká mimořádně nadaných žáků a jejich vzdělávání.

Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání

Myslím, že tato vyhláška v prevenci rizikových projevů chování je velmi důležitá. Určuje nám, kdo je účastníkem zájmového vzdělávání, jaké jsou formy zájmového vzdělávání, jaká jsou školská zařízení, která mohou organizovat zájmové vzdělávání a za jakých podmínek jednotlivé formy zájmového vzdělávání mohou organizovat a nabízet.

Vyhláška č. 317/2005 sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků

V této vyhlášce jsou určeny kvalifikační podmínky pro výkon jednotlivých pracovních funkcí a výkon specializovaných činností v oblasti primární prevence.

Vyhláška č. 263/2007 Sb., kterou se stanoví pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení zřízených MŠMT, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí

Tato vyhláška nám definuje jaké činnosti vykonávají pedagogičtí pracovníci v pracovní době (přímá pedagogická činnost, další práce související s přímou pedagogickou činností, dohled nad žáky atd.)

2. 2. 3 Metodické pokyny MŠMT

Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č. j. 20 006/2007-51

Tento dokument je velice důležitý pro práci školy v oblasti prevence SPJ. Zmíněný metodický pokyn nám:

- a) vymezuje terminologii a začlenění prevence do školního vzdělávacího programu,
- b) popisuje jednotlivé instituce v systému prevence a úlohu pedagogického pracovníka,
- c) definuje Minimální preventivní program,
- d) doporučuje postupy škol a školských zařízení při výskytu vybraných rizikových forem chování dětí a mládeže.

Tento metodický pokyn je určen pro právnické osoby vykonávající činnost škol zřizovaných MŠMT. Podpůrně je doporučován i ostatním školám zapsaným do školského rejstříku a poskytovatelům služeb souvisejících se vzděláváním a výchovou. Definuje nám kompetence MŠMT, krajských úřadů, krajského školského koordinátora prevence, metodika prevence v pedagogicko-psychologické poradně, ředitele školy, školního metodika prevence, třídního učitele. Zároveň také definuje Minimální preventivní program, kterým se budeme zabývat v samostatné kapitole.

Metodický pokyn k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance č. j. 14 423/99-22

V tomto metodickém pokynu je nám dán úkol zabezpečovat prevenci proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance vyplývající z Ústavy České republiky, z Listiny základních práv a svobod, z Úmluvy o právech dítěte a z ostatních mezinárodních paktů a úmluv, které ústavní orgány ČR ratifikovaly. Jsou zde ředitelům škol a pedagogickým pracovníkům uloženy úkoly pro účinnější prevenci.

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č. j. 24 246/2008-6

Tento metodický pokyn nahradil metodický pokyn č.j. 28 275/2000-22. Cílem předloženého metodického pokynu je upozornit na závažnost šikanování, poskytnout

pedagogickým pracovníkům základní informace k prevenci a řešení tohoto specifického problému. Nově vyzývá školy k vytvoření vlastního Programu proti šikanování, který se stane součástí Minimálního preventivního programu.

Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví č. j. 10 194/2002-14

MŠMT nám v tomto metodickém pokynu doporučuje jednotný postup při uvolňování a omlouvání žáků základních a středních škol z vyučování a při prevenci a postihu záškoláctví v základních a středních školách.

2. 2. 4 Informace MŠMT o spolupráci předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané č. j. 25 884/2003-24

Informace vymezuje spolupráci školy a Policie ČR v oblasti kriminality a delikvence dětí a mládeže. Vysvětluje pro potřeby ředitele školy především vstup Policie ČR do školy a podmínky předvolání, předvedení a zajištění žáka a dále podání vysvětlení žáka a jeho výsledků, a to především z pohledu práv a povinností školy, a určuje podmínky oznamovací povinnosti všech zaměstnanců.

2. 2. 5 Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009-2012, č.j. 37/2009-61

Vychází ze závěrů pravidelných jednání s krajskými školskými koordinátory prevence a metodiky prevence, z dlouhodobých cílů stanovených strategiemi nadresortních orgánů a ze zkušeností s naplňováním koncepcí prevence zneužívání návykových látek a dalších rizikových projevů chování u dětí a mládeže na období 1998-2000, 2001-2004, 2005-2008. Tato strategie obsahuje vyhodnocení realizace strategie na období 2005-2008, informace o plnění úkolů vymezených minulou strategií, SWOT analýzu, která byla provedena v roce 2008 a stanovila nám silné a slabé stránky, příležitosti a hrozby právě v této oblasti. Dále obsahuje dlouhodobé cíle v prevenci rizikových projevů chování na období 2009-2012.

2. 2. 6 Minimální preventivní program

Základní koncepční materiál školy v oblasti primární prevence SPJ. Při tvorbě MPP lze využít aktuální dokumenty MŠMT zveřejněné na webových stránkách na adrese www.msmt.cz v kapitole Prevence. Při jeho zpracování školní metodik prevence v souladu s metodickým pokynem k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže č.j. 20 006/2007-51 úzce spolupracuje s okresním metodikem preventivních aktivit, který je garantem MPP. My se budeme hlouběji zabývat MPP v kapitole 2.4.

2. 3 Prevence sociálně patologických jevů ve vztahu k managementu školy

Pojmu management významově odpovídá rovnocenný pojem řízení. Významně ovlivňuje prosperitu školy a je chápáno jako organická součást úspěšné existence školy. Dobře znát školu nechápeme jen ve smyslu její současnosti, jejího dnešního stavu, aktuálních obtíží a problémů. Při řízení považujeme za nutné představit si i její zítřek, cestu, na kterou se vydáváme, i stav, k němuž chceme postupně dospět.

Řízením školství, školským managementem a jeho součástí řízením školy rozumíme celý systém řízení v jednotě všech stránek a aspektů počínaje řízením pedagogického procesu, materiálních a finančních zdrojů, zajišťováním potřeby vzdělávacích služeb, jakož i právního marketingu, právního rámce vzdělávání až po personální politiku a vedení lidí.²⁰

Pro každého řídicího pracovníka by měla být dokonalá znalost všech oblastí řízení velice důležitá. Jedná se o koordinované sladění všech oblastí, které nám mají přinést fungující celek, odrážející se ve výborných výsledcích školy a její atmosféře. Podcenění jedné oblasti může zapříčinit problémy v ostatních oblastech, neboť jednotlivé oblasti činností se navzájem prostupují. O oblasti primární prevence SPJ to platí obzvláště.

Jestliže přistoupíme na to, že ředitel školy je vrcholový manažer, měli bychom zavést jednotlivé manažerské činnosti do problematiky jeho řídicí práce v oblasti primární prevence SPJ. Nejrozšířenější členění řízení používané v učebnicích managementu je:

- plánování
- organizování

²⁰ Bacík, F., Kalous, J., Svoboda, J. a kol., Kapitoly za školského managementu, Praha: PedF Univerzity Karlovy, 1998, ISBN 80-86039-49-8 s.16, 22

- personalistika
- vedení lidí
- kontrola

2. 3. 1 Plánování

Plánování je považováno za prioritní manažerskou funkci, je zaměřeno na stanovení budoucích stavů školy a cest k jejich dosažení. Plánování znamená určení cíle s ohledem na zdroje finanční, personální, technické, materiální apod. a stanovení konkrétních aktivit k dosažení těchto cílů.

Ti, kdo neplánují, plánují úpadek. Můžeme se zamyslet nad otázkou – zda a k čemu je plán dobrý a co může škole přinést. Potřebnost a užitečnost se nejčastěji zdůvodňuje tím, že:

- pomáhá ředitelům organizovat vyhodnocení předchozího programu a aktivit školy
- umožňuje shromáždění důležitých informací o tom, kde se škola nachází a kam směřuje, a to tak aby informaci porozuměli i laici
- podněcuje učitelský sbor k aktivní účasti při posuzování celoškolských záležitostí
- klade důraz na zvyšování efektivity vyučování a učení, popřípadě i dalších výchovných aktivit
- napomáhá regulovat kroky vedoucí ke změnám tím, že stanoví dosažitelné cíle, racionalizuje požadavky na učitelský sbor v různých etapách procesu změn

Proces tvorby plánu, v němž hraje ředitel školy dominantní úlohu, zahrnuje čtyři základní etapy, které lze vyjádřit klíčovými otázkami:

1. **Kde jsme teď?** Provádíme rozbor aktuální situace školy, její činnosti a zdrojů.
2. **Kam se chceme dostat?** Identifikujeme cíle v souladu s budoucími potřebami a stručně je vyjádříme z hlediska priorit.
3. **Jak se tam dostaneme?** Připravíme plán řízení pro příští období.
4. **Jak se to daří realizovat?** Připravíme způsoby zjišťování pokroku dosaženého při uskutečňování plánu a způsoby hodnocení efektivity výstupů.²¹

²¹ Bacík, F., Kalous, J., Svoboda, J. a kol., Kapitoly za školského managementu, Praha: PedF Univerzity Karlovy, 1998, ISBN 80-86039-49-8 s.180, 181

2. 3. 1. 1 Rozbor aktuální situace školy

Efektivní školní preventivní program musí být kvalitně strukturován a musí být vhodný pro sociální prostředí, ve kterém je používán. To znamená, že vyžaduje důkladnou analýzu současného stavu, při níž se vezmou v potaz dosavadní potřeby, problémy a požadavky související s prevencí. Při stanovení současného stavu se musí zodpovědět řada otázek:

1. Jsou k dispozici odpovídající pokyny pro školní prevenci SPJ ve škole i mimo školu?
Pokud ano, jsou oficiální?
2. Existuje ve škole nějaký program prevence?
3. Pokud ano, obsahuje základní informace o SPJ (např. o účincích užívání drog, projevech šikany)?
4. Jaká jsou filozofická východiska současného školního programu (např. sociální dovednosti)?
5. Do jaké míry zapadá filozofie projektu do školní filozofie?
6. Zahrnuje projekt zainteresované, jako např. studenty?
7. Jak se škola vypořádává s problémy spojenými se SPJ? Postupuje se podle strategie a je tato strategie stále podstatná?
8. Kdo podporuje tuto strategii (ředitelé škol, učitelé, rodiče studenti atd.)?
9. Cítí se různí lidé, kteří se podílejí na chodu školy (učitelé, personál a do jisté míry rodiče) kvalifikováni a dostatečně informováni, aby mohli reagovat na problémové chování?
10. Jak jsou v současnosti rozděleny úkoly v oblasti prevence SPJ a jak se škola vypořádává s incidenty spojenými se SPJ? Má řešení těchto problémů někdo na starosti? Pokud ano, jak k tomu přišel (z osobního přesvědčení nebo to byl úkol)?
11. Panuje ve škole otevřené klima, které napomáhá k tomu, aby bylo možné diskutovat o problémovém chování?
12. Jaké prostředky má škola k dispozici pro řešení problémů v souvislosti s obsahem programu (externí kontakty, např. poradenské centrum, učební materiál, nabídka dialogu)?

Dalším nástrojem sběru a systematického uspořádání informací od různých skupin ve škole je monitorování, neboť k tomu, abychom mohli náležitě plánovat, je třeba znát současnou situaci, která vychází z objektivních znalostí. Umožňuje nám identifikovat problémové oblasti a stanovit měřitelné dlouhodobé cíle, opatření, jež se mají podniknout. Pro

zjištění současného stavu by se měly použít standardizované nástroje, které jsou většinou ve formě dotazníků.

Publikace „**Jak ve škole vytvořit zdravější prostředí**“ nám nabízí celou řadu dotazníků pro zjišťování jednotlivých situací:

1. **Hlavní dotazník** – je základním kamenem monitorovacího systému a měl by se používat pokaždé, když škola provádí šetření. Obsahuje otázky týkající se různých témat, z nichž některá jsou blíže zkoumána v jednotlivých modulech (příloha č. 2).
2. **Dotazník k modulu č. 1** (Duševní pohoda a vztahy) – věnuje se otázkám, jako jsou obecná duševní pohoda, osamocení, sebehodnocení, vztahy s rodinou, přáteli (příloha č. 3).
3. **Dotazník k modulu č. 2** (Školní klima) – soustředí se na školní prostředí, spolupráci, mimoškolní aktivity, šikanu a vztahy s učiteli (příloha č. 4).
4. **Dotazník k modulu č. 3** (Pravidla, školní strategie a aktivity v rámci drogové strategie či prevence) – zaměřuje se na školní pravidla, obecnou školní politiku a zpětnou vazbu o preventivních aktivitách (příloha č. 5).
5. **Dotazník k modulu č. 4** (Postoje a vnímání rizik) – zaměřuje se na to, jaké mají studenti postoje k drogám a jejich užívání a jak vnímají rizika spojená s užíváním drog (příloha č. 5).
6. **Dotazník pro rodiče/zákonné zástupce** – názory rodičů/zákonných zástupců jsou velmi důležité k tomu, aby se dala zhodnotit jejich role a míra zapojení. Řada těchto otázek je obdobou otázek, které byly kladeny studentům, učitelům a jsou cenné pro srovnání, zda různé skupiny (rodiče, studenti, učitelé) vnímají situaci stejně nebo rozdílně (příloha č. 6).
7. **Dotazník pro učitele** – zaměřuje se především na zpětnou vazbu o školní drogové politice a jejích preventivních aktivitách. Zároveň zahrnuje i několik obecných otázek ohledně školy, které lze použít pro srovnání (příloha č. 7).²²

Dále možno použít různé dotazníky vytvořené odborníky, např.:

- **Dotazník D 1** – vynikající nástroj pro zjišťování začátku narušení vztahu ve třídě (např. počáteční stav šikany). Tento dotazník je však třeba vyhodnotit v rámci počítačového programu. Autorem je Pavel Doležal (2002). Tento dotazník vyhodnocuje povahu, inteligenci, zjev jednotlivce a tak vypovídá o tom, v jaké roli

²² Úřad vlády České republiky, Jak ve škole vytvářet zdravější prostředí, , 2005

se jedinec momentálně nachází a v jaké by chtěl v kolektivu být. Je vhodný spíše pro starší děti (příloha č. 8). Kontakt na autora: <http://mujweb.cz/www/paveldolezal>

- **Dotazník B3** – jeden z výborných dotazníků pro diagnostiku třídy. Autorem je R. Braun, školní psycholog a odborník na poruchy chování u dětí. Používá se u dětí od 4. třídy až po středoškoláky. Pro optimální vyhodnocení je důležitá přítomnost alespoň 80% žáků ve třídě. Zadat ho může učitel či výchovný poradce sám, ale vyhodnocení je dosti složité, a proto doporučuji kontakt s autorem dotazníku. Při správném použití se dozvíme, kdo je ve skupině sociometrickou hvězdou, outsiderem či šedivými dětmi, kteří ve třídě pouze přežívají (příloha č. 9). Kontakt na autora braunr@volny.cz

Vyhodnocením všech použitých technik získáme informace o současném stavu školy a konkrétní přítomnosti SPJ ve škole. Na základě získaných informací se pak mohou stanovit priority, jednotlivé okruhy problémů a časový postup jejich odstraňování či omezování. Plán nám má pomáhat, musíme s ním pracovat, nesmí se stát pouze formálním dokumentem.

2. 3. 1. 2 Strategické cíle školy (Kam se chceme dostat?)

Po získání objektivních informací o současném stavu, ve kterém se nacházíme, nastává čas na stanovení cílů, kam chceme školu dovést. S plánováním v oblasti SPJ je velmi propojena i celá koncepce školy, zde bychom si měli umět odpovědět na dvě základní otázky:

1. Jakými kompetencemi má být vybaven absolvent naší školy?
2. Jakou chceme mít školu, jaké má mít škola poslání?

V souvislosti s posláním a obecnými cíli školy považujeme za důležitou představu o hlavních cílech vzdělávání a výchovy. Cílová soustava může vycházet ze dvou obecných cílů vyjadřujících poslání školy:

1. Rozšířit znalosti, zkušenosti a představitivost dítěte, jeho smysl pro morální hodnoty a schopnost radovat se.
2. Usnadnit mu, aby po skončení formálního vzdělávání vstoupilo do světa jako aktivní člen společnosti, který přispívá k jejímu rozvoji a přitom dokáže být nezávislý, jak jen to je možné.

Tyto obecné cíle jsou specifikovány v následující soubor konkrétních cílů:

- a) pomáhat žákům rozvíjet zdůvodněný soubor dovedností a návyků, hodnot a ideálů;
- b) pomáhat žákům rozvíjet zdraví, tělesnou připravenost a vybavit je řadou fyzických dovedností;

- c) pomáhat žákům rozvíjet kompetenci v základních oblastech, které jsou potřebné pro různá zaměstnání v rychle se měnícím světě;
- d) pomáhat žákům rozvíjet zájmy a dovednosti, které jim umožní radovat se a co nejlépe využívat volný čas;
- e) pomáhat žákům porozumět světu, v němž žijí, a vzájemné závislosti jednotlivců, skupin, národů a okolí;
- f) pomoci žákům pochopit multikulturní povahu společnosti, posilovat úctu k lidem odlišného náboženství, názorů a způsobů života a rozvíjet postoje, které odmítají diskriminaci jednotlivců či skupin na podkladě víry, etnického původu či pohlaví;
- g) pomáhat žákům rozvíjet smysl pro sebeúctu spolu se schopností žít jako nezávislí,
- h) pomáhat žákům rozvíjet estetické vědomí a cítění;
- i) pomáhat žákům oceňovat úspěchy lidstva.²³

Škola si má klást otázku, co dělá pro to, aby každému žákovi pomohla realizovat alespoň uvedené cíle. Je důležité, aby škola v rámci školního preventivního plánu připravila strategii pro prevenci SPJ. Nejdůležitější cílovou kompetencí v prevenci SPJ by samozřejmě mělo být přijetí odpovědnosti žáků za svůj vlastní život a získání takových dovedností a návyků, které vedou k odmítání všech forem sebedestrukce, projevů agresivity a porušování zákona. Partnery ve složitém úkolu, tj. vzdělávání a výchova mladého člověka, musí být se školou samozřejmě i rodiče. Pro dosažení stanovených cílů je ale zapotřebí účast všech pracovníků školy i okolí. Nejtěžší úkol ředitele školy spočívá ve sjednocení názorů všech cílových skupin na dlouhodobé cíle školy. Výchozím bodem úspěšného ředitele je stanovení toho, co chce změnit a jak zlepšit život školy. Zde by mělo jít o týmovou práci, jejímž výsledkem bude v rámci prevence SPJ kvalitní plán tj. MPP. Efektivní školní preventivní program musí být kvalitně strukturován a musí být vhodný pro sociální prostředí, ve kterém se aplikuje.

2. 3. 2 Organizování

Organizování je jedna ze základních manažerských funkcí, je to cílevědomá činnost, jejímž konečným cílem je uspořádat prvky v systému, jejich aktivity, koordinaci, kontrolu tak, aby přispěly k dosažení stanovených cílů. Zajišťuje plnění plánovaných cílů při využití

²³ Bacík, F., Kalous, J., Svoboda, J. a kol., Kapitoly za školského managementu, Praha. PedF Univerzity Karlovy, 1998, s.188, 189

kvalifikace a specializace svých zaměstnanců, uvádí v soulad činnosti a vztahy mezi lidmi, určuje pravomoci a odpovědnost jednotlivých zaměstnanců.

Při organizování prevence SPJ se musíme zaměřit na programy s osvojováním dovedností žáků. Pokud bude primárně preventivní výcvik dovedností sjednocen v dlouhodobý komplexní program zaměřený na budování dovedností, je pravděpodobnější, že bude přijímán, a značně se zvyšuje i pravděpodobnost dosažení krátkodobého cíle. Tuto sociální roli školám pomáhá plnit výchova zaměřená na osvojování sociálních dovedností, která zároveň pomáhá dosáhnout vzdělávacích cílů školy. Aby se zajistilo, že bude dosaženo dlouhodobého cíle výchovy zaměřené na budování sociálních dovedností, je třeba:

- připravit hodiny, které se budou specificky věnovat danému problému
- připravit preventivní program tak, aby se mohl stát součástí dlouhodobého komplexního přístupu ve vzdělávání v oblasti rozvoje sociálních dovedností
- při zavedení přístupu zaměřeného na sociální dovednosti a získání důvěry vyvinout další součást vzdělávání zaměřenou na rozvoj sociálních dovedností, aby se daly plnit další cíle v oblasti primární prevence

Získávání sociálních dovedností je založeno na procesu sociálního učení, který zahrnuje pozorování a praktické dovednosti a způsoby jejich aplikace:

- musíme zaškolit učitele, jak tuto interaktivní metodu používat
- propojit program výchovy zaměřený na rozvoj sociálních dovedností se snahami vytvořit ve škole podpůrné sociální prostředí
- vytvořit podmínky pro procvičování „učení se“ sociálním dovednostem v rámci aktivit prováděných ve třídě (bezpečné prostředí)
- snažit se o rozvíjení dlouhodobého přístupu
- dosažením cíle je uplatnění sociálních dovedností mimo školní třídu

Nácvik sociálních dovedností je formou interaktivního vyučování, nejedná se o frontální vyučovací metodu, vyžaduje, aby spolu učitel a studenti komunikovali a aby si vzájemně poskytovali zpětnou vazbu.

Pro dosažení stanovených cílů v oblasti prevence SPJ, v rámci organizování, je velice důležité:

- stanovit pracovní skupinu
- vytvořit podmínky pro práci této skupiny
- jasně definovat odpovědnost a role koordinátora ve skupině

- poskytnout koordinátorovi čas, aby mohl vykonávat svou funkci, finančně odměnit
- zajistit vzdělávání koordinátora i členů pracovní skupiny
- jasně definovat a rozdělit úkoly a odpovědnost ve skupině
- vytvořit prostor a čas v rámci ŠVP pro zavádění programu prevence SPJ

2. 3. 3 Personalistika

Personalistika zahrnuje obsazování a udržování obsazených pozic v organizaci. Provádí se pomocí zjištění požadavků na pracovní síly, seznamu použitelných lidí, nábořem, výběrem, hodnocením, plánováním profesního rozvoje pracovníků, odměňováním, personálním informačním systémem, pozitivními pracovními vztahy včetně školení stávajících pracovníků tak, aby uložené úkoly a cíle organizace byly účinně a efektivně dosahovány. Předpokladem naplňování cílů v oblasti prevence je vzdělaný pedagog, který ovládá metody práce se skupinou, je schopen vyučovat za aktivní účasti dětí a je silnou pozitivní osobností. Pedagog vzdělaný, odborně erudovaný, komunikativně a psychologicky vybavený, který již působí na školách, a také budoucí pedagogové, studenti všech učitelských oborů pedagogických fakult. Ředitel školy by měl mít na svém pracovišti také učitele, kteří budou vybaveni co nejvíce i sociálními kompetencemi vedle pedagogických. Sociální kompetence je chápána jako schopnost vhodného učitelského chování a jednání, porozumění procesům dospívání dětí a mládeže, být schopen týmové práce a jednání s dětmi, mládeží i s dospělými. Některé osobnostní rysy učitelů přispívají k napětí v sociálních vztazích, a jsou proto nevhodné pro vytváření příznivého sociálního klimatu třídy i školy. Zde by měl být ředitel školy schopen i nepopulárního opatření a rozejít se včas s pracovníky, kteří nesplňují jeho představu o kvalitní práci pedagoga a nechtějí se s filozofií školy ztotožnit. Pedagogický pracovník, který je vybavený sociálními kompetencemi, se vyznačuje těmito charakteristikami:

- je dobrým posluchačem, umí naslouchat
- je přirozeně komunikativní
- je vyrovnaný a optimisticky laděný
- v jednání a řešení problémů je konstruktivní
- dokáže svým chováním druhé uvolnit a uklidnit
- rád poznává prostřednictvím komunikace ostatní lidi
- má pozitivní vztah k lidem i sobě samému
- má schopnost rozvíjet pozitivní osobnostní rysy lidí

- je taktní, tolerantní, citlivý
- dokáže přiměřeným způsobem pochválit i kritizovat
- je úspěšný v organizování a řízení lidí
- je schopen cíleně ovlivňovat a regulovat interpersonální vztahy i vztah k sobě samému

Tento učitel by měl být základem kvalitního pracovního kolektivu každé školy.

Ředitel školy musí v oblasti personalistiky pro zajištění prevence SPJ vybrat právě takové kvalitní pedagogické pracovníky, vybavené sociálními kompetencemi a samozřejmě zajistit jejich kvalifikační vývoj. Vedle kvalitního pracovníka pro oblast prevence SPJ by měl ředitel stanovit i preventivní tým, který se většinou skládá z:

- a) ředitele školy
- b) zástupce ředitele školy
- c) výchovného poradce
- d) školního metodika prevence

2. 3. 3. 1 Školní metodik prevence

Ve vyhlášce č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním růstu pedagogických pracovníků jsou stanoveny také kvalifikační podmínky pro výkon činností v oblasti primární prevence, které jsou upřesněny v § 9 odst. 2 této vyhlášky. V rámci prevence SPJ je ředitel povinen jmenovat školního metodika prevence, který by měl splňovat tento profil:

- pedagogický pracovník, který má zájem o tuto práci a osobní a odborné předpoklady pro její vykonávání
- minimálně 2 roky pedagogické praxe
- má důvěru u dětí a přirozenou autoritu u kolegů
- je schopný na sobě dále pracovat, vzdělávat se a věnovat své funkci dost času
- musí seznámit ředitele školy s programem a získat ho pro jeho realizaci (dokázat jeho dlouhodobost, komplexnost, východiska a cíle)
- musí umět vybudovat pozici „já jsem odborník na prevenci“ a budu se dále v tomto směru vzdělávat

Metodické a koordinační činnosti, informační činnosti a poradenské činnosti školního metodika prevence nám upřesňuje vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských

služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Pro ředitele škol není lehkým úkolem najít člověka, který bude po všech stránkách splňovat stanovené kompetence pro výkon této funkce a odpovědně plnit veškeré povinnosti vyplývající z této funkce.

2. 3. 3. 2 Rozvoj a hodnocení pracovníků

Součástí personalistiky je i oblast rozvoje a hodnocení pracovníků. Každá škola by měla mít na daný školní rok zpracovaný systém DVPP, plán DVPP, který by měl zahrnovat i kvalifikační růst ŠMP. Každý vedoucí pracovník by dále měl mít zpracovaný vnitřní kontrolní a hodnotící systém, který může i ve velké míře ovlivnit motivaci jednotlivých pracovníků, a s tímto systémem by měl být seznámen každý jednotlivý pracovník.

2. 3. 3. 3 Odměňování pracovníků

Odměňování ŠMP je dáno splněním kvalifikačních předpokladů určených vyhláškou č. 317/2005 Sb., a dále nám zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce dává možnost specializačního příplatku pro pedagogického pracovníka, což upravuje § 133. Samozřejmě ředitel školy může dobrou práci ŠMP i ostatních pracovníků, kteří se podílejí na prevenci SPJ a pracují kvalitně, ohodnotit udělením mimořádných odměn za stanovené období jejich práce nebo jednorázově za organizaci konkrétní akce.

2. 3. 4 Vedení lidí

Způsob a vedení lidí má mimořádný význam pro úspěšnost i efektivitu manažerské práce. Máme velké množství stylů vedení, které nám uvádí různá literatura. Styl vedení lidí musí ředitel školy volit podle dané situace. V některých situacích musí použít styl autokratický (krizové situace, zajištění bezpečnosti žáků atd.), v jiných situacích styl vedení demokratický, který je charakterizován spoluúčastí spolupracovníků na řízení. Odpovědnost za rozhodnutí však má vždy ředitel. Ředitel školy by měl mít především schopnost vytvářet pozitivní atmosféru na pracovišti. Dobrý vedoucí pracovník dokáže v každé situaci dobře motivovat podřízené, vytvářet klima nadšené spolupráce a podněcovat své spolupracovníky k tvůrčí činnosti a tím i k dosahování skupinových cílů. V oblasti vedení lidí má velký význam motivace pracovníků celé organizace. Vedoucí pracovník by si měl být vědom, že kvalitní

pracovník je největším bohatstvím každé organizace, a tedy i školy. Motivace pracovníků (nemusí být vždy finanční) může vést k větším výkonům, ale může vést i ke stagnaci plnění úkolů. Záleží na každém vedoucím pracovníkovi, jak se s touto oblastí seznámí a jaké vhodné formy motivace pracovníků zvolí. Ředitel školy si musí být vědom, že jeho podřízení očekávají pochvalu a povzbuzení. Pracovníci musí mít pocit, že si jich a jejich práce vážíme a dokážeme ji i náležitě ocenit. To vše můžeme docílit pravidelným proječováním zájmu, umožníme pracovníkům, dle situace, podílet se na rozhodování, delegujeme na ně určité pravomoce. Vždy se snažíme motivovat lidi k aktivitě a odměnou nám je zkvalitnění práce pedagogů a jejich konkrétních výsledků.

2. 3. 5 Kontrola

Kontrola je jednou ze základních manažerských funkcí. Vedoucí pracovníci využívají kontrolu jako určitou formu zpětné vazby. Podstatou kontroly je kritické zhodnocení skutečnosti s ohledem na plánované cíle. Kontrola ve školském managementu by se měla zaměřit na tyto hlavní funkce:

- zajišťování příznivých materiálních a sociálních podmínek pro práci učitelů a žáků (stav budovy, vyučovací prostředky, bytové a stravovací podmínky, pracovní a mezilidské vztahy),
- zajišťování plynulého chodu výuky a mimovyučovacích činností (kontrola dodržování rozvrhů, vnitřního režimu školy, dozorů),
- poskytování komplexního pohledu na práci každého učitele a žáka, podávání pravdivých informací o zkoumané skutečnosti,
- usměrňování činnosti učitelů a žáků tak, aby se výchovně vzdělávací program školy plnil co nejefektivněji.

Všechny uvedené funkce mají vést ke zlepšování činnosti učitelů, k tomu, aby neupadali do sebeuspokojení, schematismu a pohodlnosti. Naopak by nemělo docházet k tomu, aby kontrola učitele znechucovala a vyvolávala nedůvěru k jejich práci. Při konkrétní kontrolní činnosti ve školách se musíme zaměřit na dvě základní oblasti kontroly:

1. Hospitace
2. Česká školní inspekce²⁴

²⁴ Müllerová, J., Doulík, P., Vybrané kapitoly ze školského managementu, Univerzita JEP Ústí nad Labem, PedF, 2001, s.138, 139

2. 3. 5. 1 Hospitace

Hospitace jsou formou interní průběžné kontroly, která je běžnou součástí vnitroškolního řízení. Dává možnost sledovat učitelovu práci přímo, a tak umožňuje vedoucím pracovníkům školy vytvořit si obraz pedagogické činnosti učitele. Při kontrolních hospitacích sledujeme hlavně tyto aspekty:

- plnění pedagogických cílů vytýčených v plánech školy,
- připravenost učitele na výuku,
- kvalitu řízení výuky,
- celkové klima vyučovacího procesu,
- práci učitele s vyučovacími prostředky
- formální aspekty, např. vedení poznámek žáky, četnost klasifikace.

Po hospitaci následuje pohospitační rozhovor, kde je učitel seznámen s výsledky hospitace a má možnost vyjádřit se k nim a zdůvodnit, proč postupoval daným způsobem a jaké jsou jeho zamýšlené cíle. Z hospitace se vede písemný záznam, který by měl učitel potvrdit svým podpisem. Hospitace by neměly být jedinou formou kontroly práce učitelů. V rámci objektivitu by se měly používat i další způsoby, např. prověrky dovedností žáků, rozborů žákovských prací, osobní pohovory s učiteli atd.²⁵

2. 3. 5. 2 Česká školní inspekce

Externí kontrolou, se kterou školští manažeři přicházejí běžně do styku, je školní inspekce. V oblasti prevence SPJ ČŠI hlavně hodnotí dle záznamového protokolu tyto body:

1. Znalost metodických pokynů

- Jsou příslušné metodické pokyny ve škole k dispozici?
- Byli s nimi seznámeni všichni zaměstnanci?
- Představují tyto pokyny pro školu účinnou pomoc?

2. Komplexní systém prevence SPJ ve škole a MPP

- Má škola vypracován komplexní systém prevence SPJ?
- Je znám zaměstnancům i rodičům?
- Je vypracován MPP?

²⁵ Müllerová, J., Doulík, P., Vybrané kapitoly ze školského managementu, Univerzita JEP v Ústí nad Labem, PedF, 2001, s.139

- Je MPP zveřejněn, vyhodnocován, aktualizován a zaměřen diferencovaně na jednotlivé skupiny dětí (věk, zájem, problémové skupiny, apod.)?

3. Činnost školního metodika prevence SPJ

- Je určen školní metodik prevence SPJ?
- Je proškolen a vzděláván?
- Kdo stanovil jeho konkrétní náplň práce?

4. Práce všech zaměstnanců školy v oblasti SPJ, spolupráce se žáky

- Jsou zaměstnanci školy včetně nepedagogů zapojeni do aktivit prevence?
- Jak jsou pedagogové vzděláni v dané problematice?
- Je spolupráce s třídními a ostatními učiteli a žáky?
- Jak jsou předávány žákům, zaměstnancům a rodičům informace?
- Hovoří pedagogové s žáky o dané problematice?
- Existuje diskrétní forma komunikace mezi žáky a pedagogy – e-mail, schránka důvěry, dotazníkové akce apod., jejichž prostřednictvím se žáci mohou svěřit se svými problémy, jak se s těmito informacemi dále pracuje?
- Je řediteli známo, ke které osobě mají žáci největší důvěru?
- Je ve škole zveřejněno telefonní číslo Linky bezpečí?
- Je sledována omluvená i neomluvená absence žáka, prováděn rozbor situace a stanoveny důvody (individuální výkyvy v nemocnosti či prospěchu do této doby „normálního“ žáka, častá absence v hodinách jednoho předmětu či pedagoga)?

5. Spolupráce s rodiči

- Jsou rodiče zapojeni do rozhodování o preventivních aktivitách? Pokud ano, tak jak?
- Provádí škola osvětovou činnost pro rodiče a veřejnost a s kým při tom spolupracuje?
- Jak škola poskytuje rodičům informace, na koho (na které instituce, jejich adresy a telefonní čísla) se mohou ve škole i mimo školu v případě zjištění výskytu problému obrátit?

6. Školní řád

- Obsahuje školní řád zákaz nošení, držení, distribuce a zneužívání návykových látek v areálu školy včetně sankcí, které z porušení tohoto zákazu vyplývají?
- Jsou ve školním řádu ustanovení týkající se potírání projevů rasismu, šikanování, xenofobie, netolerance vůči jakékoliv odlišnosti (brýle, náboženství, chudoba, jiné oblečení atd.)?
- Jak jsou pravidla, zákazy, příkazy apod. ve školním řádu formulovány?

- Byla tato pravidla žákům srozumitelně vysvětlena, mohli se k nim žáci a rodiče vyjádřit?

7. Postup školy při výskytu problematiky SPJ

- Má škola vypracovaný přesný postup řešení výskytu těchto jevů, který je znám všem zaměstnancům školy?
- Řešila již škola problematiku SPJ? Jaké případy SPJ se tady vyskytly? Vede škola evidenci výskytu všech SPJ?
- Spolupracovala škola s Policií ČR, oddělením sociální prevence na úřadu příslušné obce – s jakým šetřením? Jaká opatření byla přijata a jak byli informováni rodiče?

8. Činnost školy v organizování volnočasových aktivit žáků

- Co dělá škola pro další rozvoj osobnosti žáků?
- Jaké podmínky jsou vytvořeny pro volnočasové aktivity žáků, kolik procent žáků školy je v nich zapojeno?
- Spolupracuje škola v této oblasti s dalšími subjekty?

Výsledky zjištění a hodnocení školních inspektorů jsou zaznamenány formou inspekčních zpráv, které jsou uloženy ve škole a u územně příslušného orgánu ČŠI a jsou volně přístupné od data vydání po dobu 10 let.

V oblasti primární prevence je pro kontrolu dosažených výsledků a splnění cílů výchozím plánem právě MPP. Rozborem jednotlivých bodů MPP získá vedení školy spolu se školním metodikem prevence obraz toho, co se daří plnit a co zatím ne, v kterých částech je nutné provést změny, na jaké oblasti primární prevence je třeba se více zaměřit.

2. 4 Minimální preventivní program

Konkrétní dokument školy zaměřený zejména na:

- výchovu žáků ke zdravému životnímu stylu, na jejich osobnostní a sociální rozvoj a rozvoj jejich sociálně komunikativních dovedností.

Minimální preventivní program je založen na podpoře vlastní aktivity žáků, pestrosti forem preventivní práce se žáky, zapojení celého pedagogického sboru školy a spolupráci se zákonnými zástupci žáků školy. Je zpracováván většinou na jeden školní rok. Na tvorbě a realizaci se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci školy. Koordinace tvorby a kontrola realizace MPP patří ke standardním činnostem školního metodika prevence. MPP podléhá

kontrola ČŠI, je průběžně vyhodnocován, je sledována jeho účinnost, dosažení stanovených cílů, průběh a efektivita jednotlivých aktivit. Písemné vyhodnocení účinnosti jeho realizace za školní rok je součástí výroční zprávy o činnosti školy, opatřeních k ochraně před škodami působených tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů. Při vyhodnocování spolupracuje dle potřeby školní metodik prevence s metodikem prevence PPP.

2. 4. 1 Činnost ředitele ve vztahu k Minimálnímu preventivnímu programu

Ředitel školy nese odpovědnost za tvorbu MPP a jeho naplňování což vyplývá ze školského zákona²⁶. Metodický pokyn však ukládá řediteli školy další povinnosti:

- vytvářet podmínky pro realizaci prevence a úkolů vyplývajících z Koncepce prevence návykových látek a dalších SPJ
- pověřuje vhodného pracovníka školy funkcí školního metodika prevence
- odpovídá za soustavné získávání odbornosti školního metodika prevence a vzdělávání pracovníků školy v oblasti prevence
- vytváří podmínky pro informování učitelů o vhodných a nejnovějších formách prevence z hlediska rizik vzniku projevů SPJ
- odpovídá za materiálně technické vybavení školy pro realizaci MPP
- zajišťuje spolupráci s rodiči v oblasti prevence a informuje je o MPP, vytváří prostor pro účast rodičů společně s dětmi na preventivních aktivitách
- sleduje efektivitu aktivit a vyhodnocuje MPP
- vytváří podmínky pro poskytování poradenských služeb
- zodpovídá za zavádění etické a právní výchovy a výchovy ke zdravému životnímu stylu do výuky předmětů, kde to je možné.

2. 4. 2 Ředitel školy a školní řád ve vztahu k prevenci SPJ

Ředitel školy je pro vydání školního řádu vázán § 30, odst. 1 zákonem č. 561/2004 Sb., odst. 1, písmeno c), tohoto zákona nám stanovuje povinnost upravit podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany dětí, žáků a studentů a jejich ochrany před SPJ a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí. Povinností ředitele školy je zajistit zákaz nošení, držení,

²⁶ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním vzdělávání, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, § 164

distribuce a zneužívání návykových látek v areálu školy nebo školského zařízení včetně sankcí, které z porušení tohoto zákazu vyplývají, dále ve školním řádu ošetří potírání rasismu a šikanování. Ve vztahu k prevenci by měl školní řád korespondovat s MPP a měl by obsahovat:

- závazná pravidla chování žáků
- srozumitelně vymezené postihy pro případné porušení pravidel
- vedle povinností a zákazů stanovení práv žáků

Školní řád schvaluje školská rada,²⁷ která také navrhuje jeho změny. Ředitel má povinnost seznámit se školním řádem žáky. Při případném porušení školního řádu a případném správním řízení je povinen prokázat, že žák byl se školním řádem seznámen. Je vhodné se školním řádem seznámit i rodiče a to prostřednictvím třídních schůzek či formou dopisu.

3. Empirická část

3. 1 Stanovení výzkumného problému

Výzkumný problém: Je vztah škol k MPP tak zodpovědný, jak si ke své důležitosti zaslouží?

Tento problém vznikl na základě skutečnosti rozšiřujícího se výskytu SPJ ve středním školství a nutnosti zefektivnění primární prevence v této oblasti, nutnosti zapojení celých týmů ve školní praxi při dosahování stanovených cílů školy v této oblasti, tvorby co nejefektivnějšího MPP, nutnosti neustálého hodnocení a doplňování MPP na základě zjištěných výsledků v oblasti výskytu SPJ ve školách (jaké nejčastější SPJ se týkají středního školství), nutnosti zapojení rodiny a organizací zabývajících se prevencí SPJ do primární prevence SPJ.

3. 2 Předmět průzkumu a jeho cíle

Úkolem tohoto průzkumu je zjištění situace při tvorbě MPP, jeho kontrola a aktualizace na základě zjištěných výsledků a zjištění výskytu nejčastějších SPJ ve středním školství.

Cíle průzkumu:

- Zjistit, zda se na tvorbě MPP podílí celý kolektiv pracovníků školy.
- Zjistit, zda MPP koresponduje se školním řádem.

²⁷ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním vzdělávání, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, § 168

- Získat informace, zda se rodiče (zákonní zástupci) a žáci podílejí na hodnocení MPP, zda je MPP pravidelně hodnocen, doplňován o případné změny na základě výsledků hodnocení.
- Zjistit, se kterými SPJ se škola nejčastěji setkává a zda škola spolupracuje při řešení s organizacemi zabývajícími se prevencí SPJ.
- Získat informace o účasti škol na tvorbě vyhlášených projektů a o jejich úspěšnosti při získání těchto projektů a zároveň finančních prostředků.
- Návrhy a doporučení možných činností v oblasti primární prevence SPJ.

3. 3 Formulace hypotéz

Hypotéza č. 1

Tvorbou MPP se pouze u malého počtu škol zabývá tým pedagogických pracovníků, u většiny škol se MPP tvoří dle poskytnutého vzoru.

Hypotéza č. 2

Hodnocení MPP probíhá 1x ročně, formou dotazníkového šetření se na hodnocení podílejí i rodiče (zákonní zástupci) a žáci.

Hypotéza č. 3

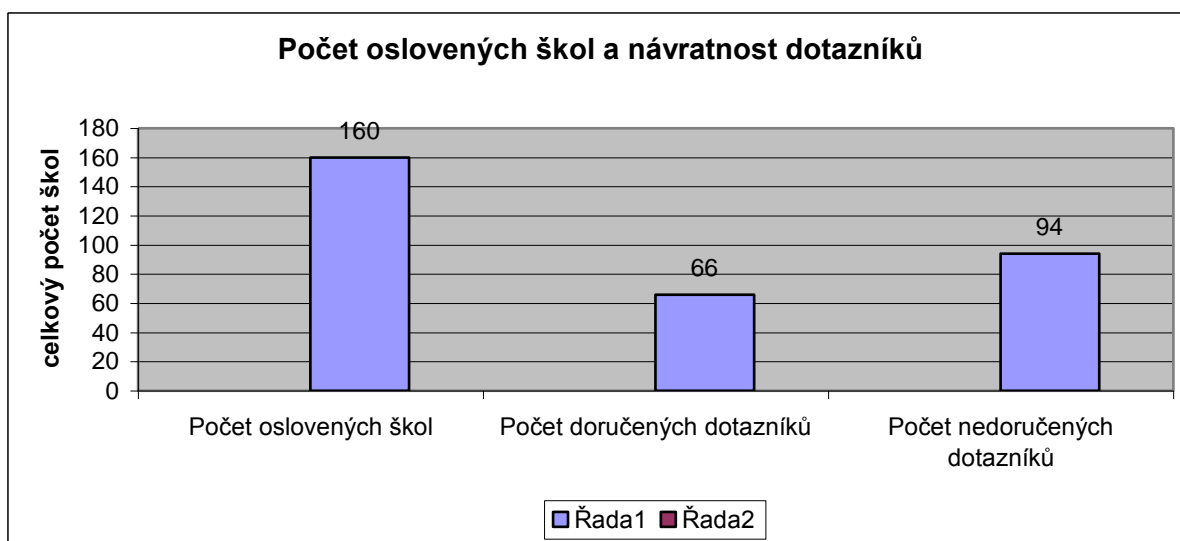
Nejrozšířenějšími SPJ na středních školách je výskyt záškoláctví, kouření a šikany.

3. 4 Metodika

Pro získání potřebných informací byl proveden sociologický průzkum ve formě dotazníků (příloha č. 1). Osloveny byly hlavně střední školy zřizovatele Ústeckého kraje, Libereckého kraje a střední školy kolegů ze studia. Pro získání e-mailových adres byly použity veřejné www. stránky Ústeckého kraje a Libereckého kraje. Nejvíce dotazníků však bylo získáno na semináři v rámci DVPP k tématice prevence SPJ, kde byl dotazník rozdán přítomným školním metodikům prevence a po vyplnění získán zpět. Bylo zadáno celkem 160 dotazníků. Dotazník byl určen pro ředitele škol nebo školní metodiky prevence a obsahoval 11 uzavřených otázek a 5 otázek s nutností slovního vyjádření. Uzavřené otázky jsem volila hlavně z důvodu snadnějšího vyhodnocení a co nejmenšího časového zatížení oslovených. Všechny zaslané a vrácené dotazníky byly vyplněny úplně, takže mohly být zařazeny do celkového vyhodnocení.

Počty oslovených škol a návratnost dotazníků

Počet oslovených škol	Počet doručených dotazníků	Počet nedoručených dotazníků	% doručených dotazníků
160	66	94	41,25

3. 5 Závěry výzkumného šetření a doporučení

3. 5. 1 Vyhodnocení ustanovení školního metodika prevence a přítomnost MPP na škole

1. Je na škole ustanoven školní metodik prevence ?
2. Má škola vytvořen MPP?

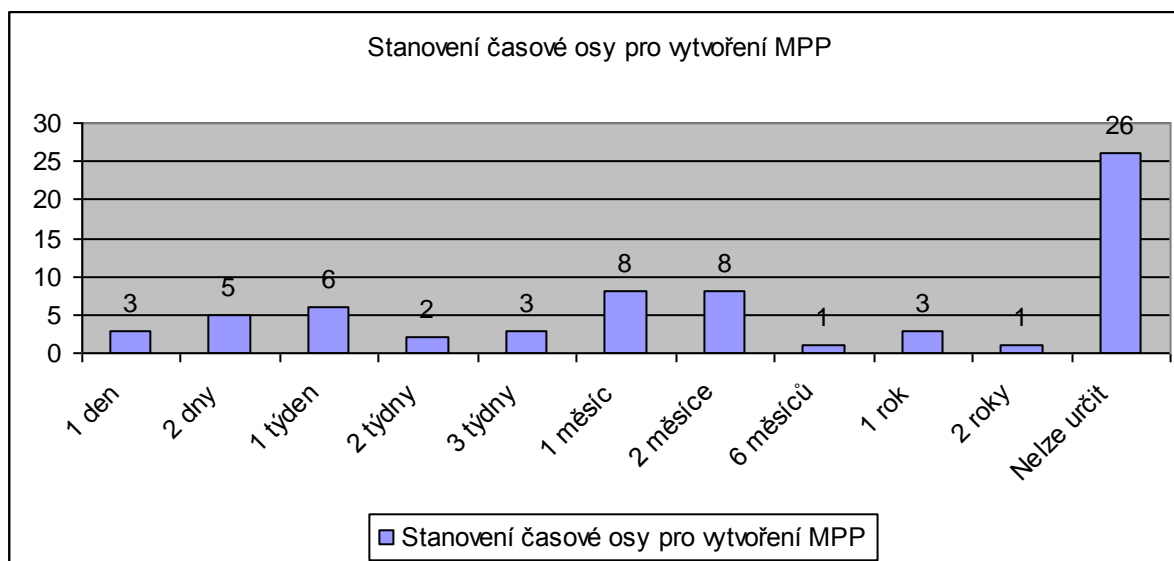
V dotazníku byly stanoveny uzavřené otázky (ano-ne), které nám podávaly potřebné informace k vyhodnocení této oblasti. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že žádná z oslovených škol, které vyplnily dotazník, neporušuje právní normy, určující nám povinnost stanovit na škole školního metodika prevence a vytvořit MPP. Všechny školy mají

stanoveného školního metodika prevence a vytvoření MPP jako závazný dokument v oblasti primární prevence SPJ a to znamená, že všech 66 odpovědí na zadanou otázku bylo ano.

3. 5. 2 Délka tvorby MPP

3. Jak dlouho trvalo vytvoření MPP?

Dle získaných informací je doba tvorby MPP na školách velice různá. Tato otázka byla otevřená, zástupci školy měli určit časovou osu tvorby MPP. Čas věnovaný přípravě a tvorbě MPP u některých škol neodpovídá důležitosti tohoto dokumentu, kterou právě v oblasti prevence SPJ má plnit. Časová osa se pohybovala od 1 dne až po období neurčené, neboť se stále dotváří. Myslím si, že za 1 den či 1 týden nelze vytvořit kvalitní dokument tohoto významu. Když zvážíme činnosti managementu, tak pouze vyhodnocení získaných informací nám zabere více času než 1 den. Monitorování stávající situace a další navazující činnosti jsou také časově náročné a co pak samotná tvorba MPP. Takto rychle vytvořený MPP nemůže být v rámci primární prevence SPJ kvalitním dokumentem. Jsou zde samozřejmě i školy, které přistupují zodpovědně k této činnosti a neustále pracují na dotváření MPP, a proto nemohou přesně určit časové období tvorby. Z dotazníkového šetření jsme získali informace, že 47 % tj. 31 škol se zabývalo tvorbou MPP 6 měsíců a déle.

Stanovení časové osy pro tvorbu MPP

Časová osa	Počet škol – celkem 66	100%
1 den	3	4,5%
2 dny	5	7,5%
1 týden	6	9%
2 týdny	2	3%
3 týdny	3	4,5%
1 měsíc	8	12%
2 měsíce	8	12%
6 měsíců	1	1,5%
1 rok	3	4,5%
2 roky	1	1,5%
Nelze určit	26	40%

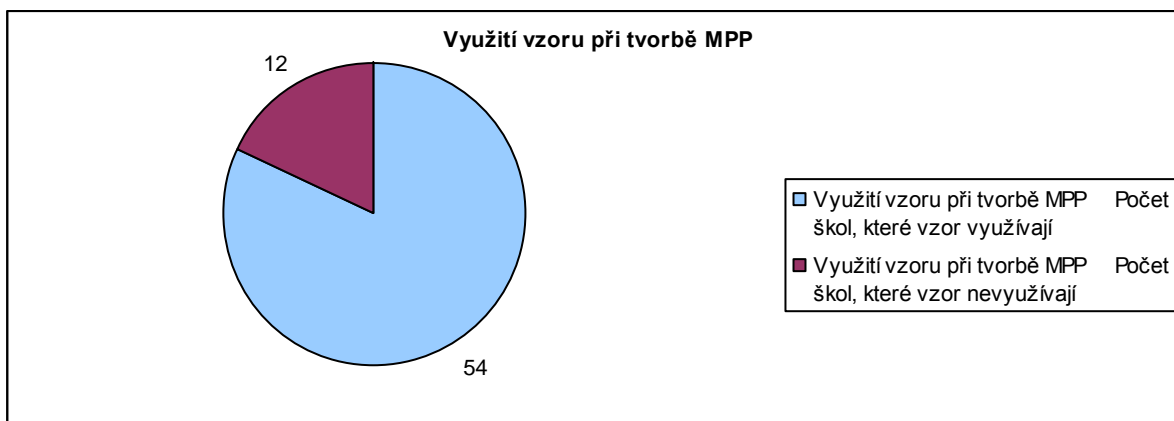
3. 5. 3 Využití vzoru při vytváření MPP

4. Využili jste při sestavování MPP poskytovaných vzorů?

Na stránkách MŠMT v kapitole Prevence je možné najít vzor pro tvorbu MPP. Většina škol z dotazníkového šetření tohoto vzoru pro zpracování svého MPP využívá. Tento vzorový MPP si přizpůsobuje situaci na dané škole, ale jinak využívá danou strukturu vzoru a možnost příloh (plán aktuálních aktivit). Jsou také školy, které si vytváří svůj MPP přímo odpovídající jejich škole, skupině, pro kterou je určen ,a vzoru se nedrží. Je vždy na řediteli školy, jakou variantu tvorby MPP zvolí, neboť právě on nese odpovědnost za tvorbu MPP.

Využití vzoru při tvorbě MPP

Počet škol, které vzor využívají		Počet škol, které vzor nevyužívají	
54	82%	12	18%

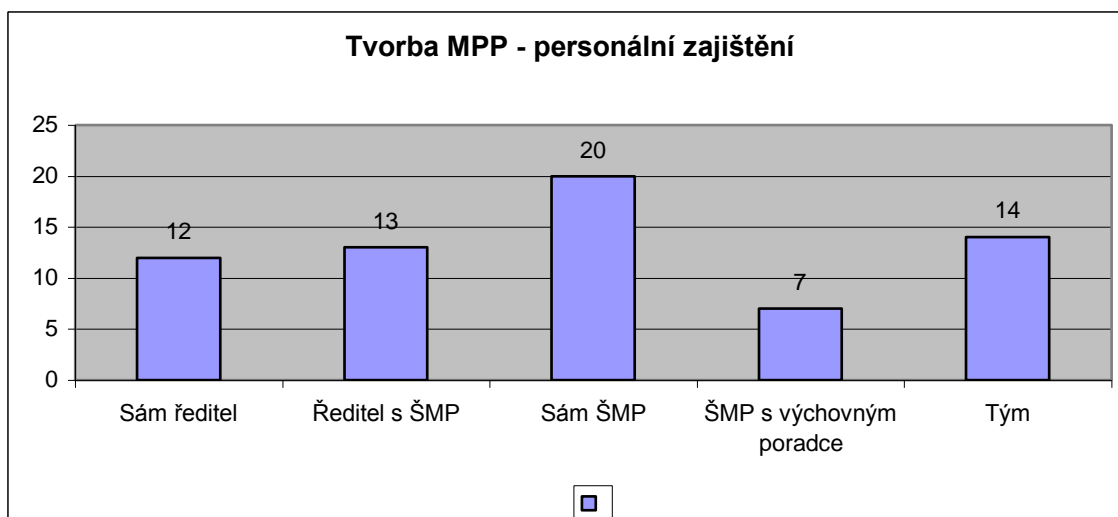

3. 5. 4 Kdo se zabýval tvorbou MPP – personální zajištění tvorby

5. MPP vytvářel – dány možnosti

Zpracování MPP by nemělo být ponecháno pouze na jednom či dvou pracovnících školy (školní metodik prevence, výchovný poradce). Na tvorbě tak důležitého dokumentu v oblasti prevence SPJ by se měl podílet tým pracovníků. Do jeho přípravy by se měli formou konzultací, schůzek zapojit všichni pedagogičtí pracovníci, neboť všichni s tímto dokumentem budou pracovat. Školní metodik prevence by měl být koordinátorem při tvorbě MPP, přičemž odpovědnost za něj samozřejmě nese ředitel školy. Výzkumné šetření nám ukázalo, že pouze na 14 školách byl MPP tvořen týmem pracovníků, jinak MPP vytváří sám školní metodik, nebo ředitel se školním metodikem anebo školní metodik prevence s výchovným poradcem. Je samozřejmě jednodušší nechat úkol tvorby na jednom pracovníkovi, a to i na samotném řediteli, což vyplynulo také z dotazníkového šetření, kdy ředitel ve 12 případech MPP sám zpracovával. Ředitel by měl být dobrým organizátorem, který dovede určit tým a koordinovat jeho činnost a umí delegovat pravomoci a odpovědnosti za svěřené úkoly.

Vytvoření MPP - kým	Sám ředitel		Ředitel s ŠMP		Sám ŠMP		ŠMP s výchovným poradce		Tým	
	Počet	Podíl (%)	Počet	Podíl (%)	Počet	Podíl (%)	Počet	Podíl (%)	Počet	Podíl (%)
	12	18%	13	20%	20	30%	7	11%	14	21%

3. 5. 5 Spolupráce Školské rady při tvorbě MPP a shoda se školním řádem

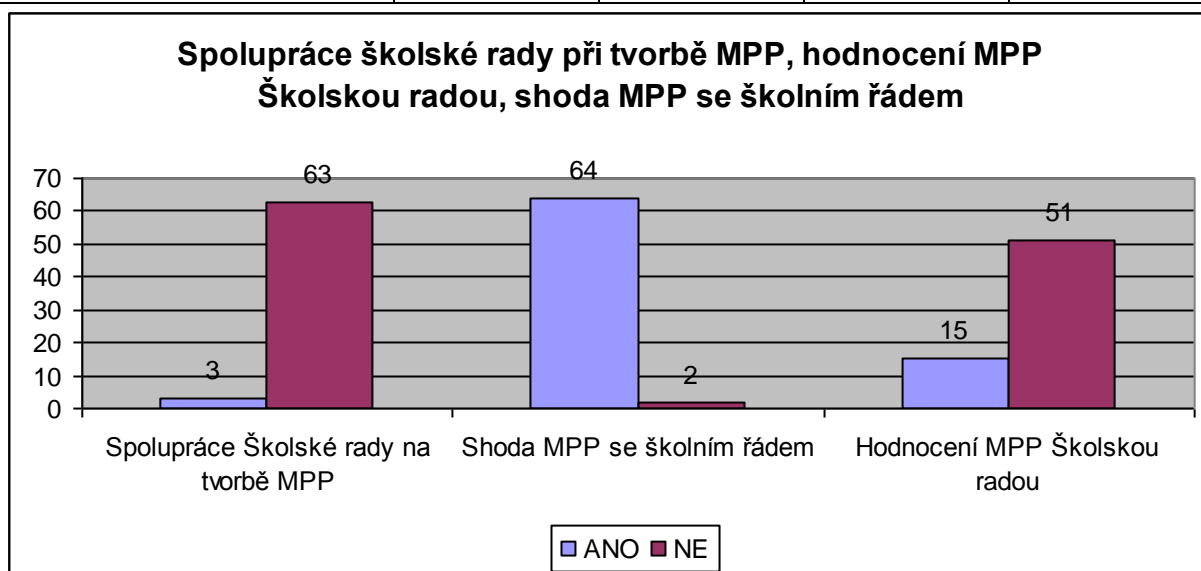
6. Spolupracovala Školská rada na vypracování MPP?
7. Shoduje se Váš MPP program se školním řádem?
10. Hodnotí Školská rada Váš MPP?

Školský zákon neukládá řediteli povinnost předkládat MPP Školské radě, ale ve vztahu k ní se v § 168, zákona č. 561/2004 Sb., se konstatuje, že se podílí na zpracování koncepčních záměrů školy. Stejný paragraf téhož zákona v písm. g) se ukládá Školské radě povinnost projednávat zprávy ČŠI. Z toho lze vyvodit jako nutné či minimálně vhodné zapojit do tvorby MPP Školskou radu, neboť se jedná o tvorbu materiálu koncepčního, jenž podléhá kontrole ČŠI. Školská rada by měla být řediteli partnerem a kontrolním orgánem. Výsledkem by měl být materiál projednaný Školskou radou bez připomínek, který by měl při realizaci ze strany Školské rady plnou podporu. Školská rada také schvaluje školní řád a navrhuje jeho změny. Přesto většina škol, které se účastnily dotazníkového šetření, uvedla, že Školská rada nespolečně pracovala na tvorbě (63) MPP ani ho nehodnotí (51). Přitom si neuvědomily, že se jim školní řád většinou shoduje s MPP (64). Právě tady může Školská rada navrhnout změny i v prevenci SPJ, a jestliže navrhuje změny, tak se musí také podílet na hodnocení školního řádu, a to i v oblasti primární prevence SPJ, kde se nám většinou školní řád s MPP shoduje.

Jelikož ředitel školy musí ze zákona zajistit bezpečnost a ochranu dětí před SPJ tak školní řád, který nám ukládá práva a povinnosti žáků, musí korespondovat současně i s MPP, což se

v dotazníkovém šetření potvrdilo. Pouze 2 školy uvedly, že jejich MPP se s jejich školním řádem neshoduje.

Spolupráce ŠR při tvorbě a shoda se školním řádem	ANO		NE	
Spolupráce Školské rady na tvorbě MPP	3	4,5%	63	95,5%
Shoda MPP se školním řádem	64	97%	2	3%
Hodnocení MPP Školskou radou	15	23%	51	77%

3. 5. 6 Možnost vyjádření rodičů k MPP

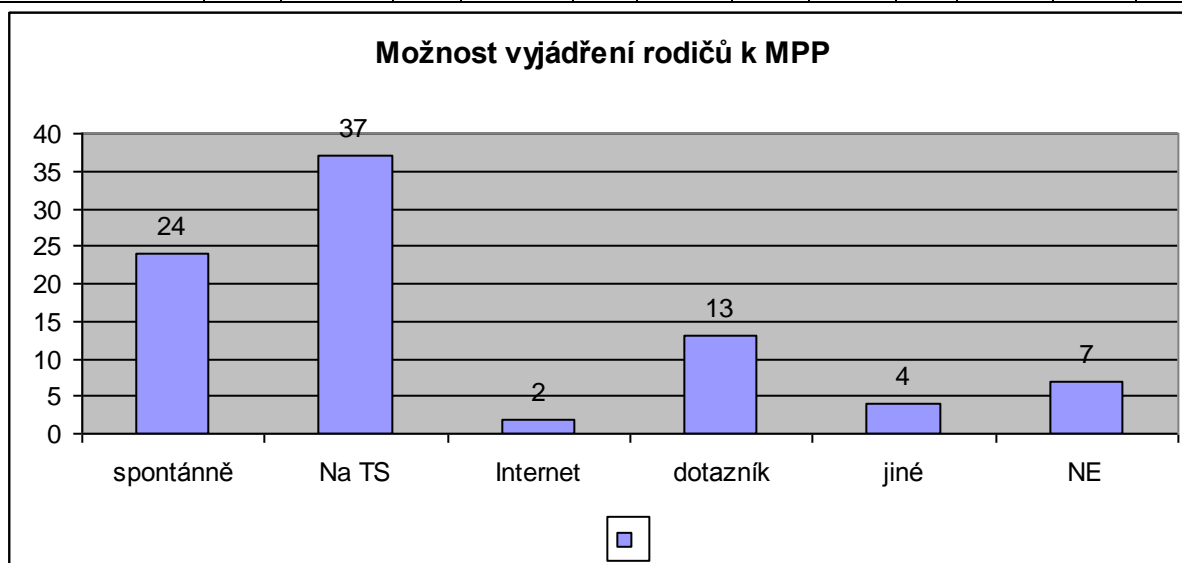
8. Vyjadřují se rodiče k MPP – dány možnosti, pokud ano, jakým způsobem

Protože víme, že do primární prevence SPJ musíme zapojit i rodinu, jako podstatnou součást celkového působení na děti, je velice důležité, aby se rodiče či zákonní zástupci mohli vyjádřit k našemu MPP, který se zabývá právě prevencí SPJ týkajících se jejich dětí. Většina škol s rodiči (zákonnými zástupci) v oblasti primární prevence spolupracuje a ponechává rodičům možnost vyjádření rodičů většinou v rámci třídních schůzek nebo dotazníkového

šetření. Ve většině případů se nám tyto možnosti spojují, když na třídních schůzkách jsou rozdány anonymní dotazníky, a rodičům, kteří nebyli přítomni, se dotazníky zašlou. Takto je možnost získat ucelené informace a názory rodičů, které lze využít při hodnocení MPP a jeho doplnění.

Sedm škol uvedlo, že se na jejich škole rodiče nevyjadřují k MPP, myslím si, že se tyto školy připravují o cenné informace, které by mohly využít v primární prevenci SPJ a zároveň by jim mohly tyto informace pomoci při tvorbě nového MPP nebo být zdrojem jeho změn a doplnění.

Možnost vyjádření rodičů k MPP	ANO										NE	
	Spontánně		Na TS		Internet		Dotazník		Jiné			
	24	27,5%	37	42,5%	2	2,5%	13	15%	4	4,5%	7	8%

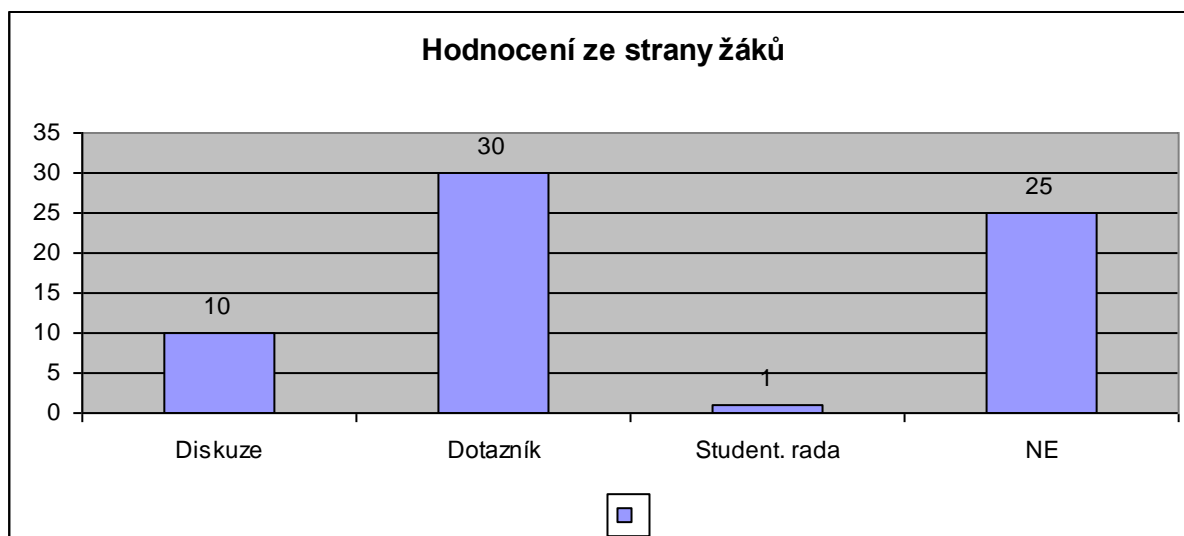
3. 5. 7 Hodnocení MPP ze strany žáků

9. Znáte hodnocení ze strany žáků?

Hodnocení ze strany žáků nám přináší cenné informace, které můžeme použít při změně MPP. Nabídka akcí v MPP by měla být dostatečně široká, aby si každý našel svoje uplatnění. Právě informace od žáků by nám mohly pomoci zařadit do MPP aktivity, které žákům na dané škole chybí. Aktivity, o které by měli zájem (sportovní, kulturní aktivity či besedy a přednášky týkající se různých témat), tak aby si každý našel, co ho zajímá, a tím samozřejmě

naplnil svůj volný čas. Při tvorbě MPP se musíme zamyslet nad tím, jaký problém chceme řešit, ale stále bychom měli mít na paměti, že právě nuda může být jednou z mnoha příčin výskytu SPJ. Hodnocení ze strany žáků využívá nadpoloviční většina škol, a to hlavně formou dotazníků nebo diskuzí. 25 škol uvedlo, že hodnocení MPP ze strany žáků nezná. Jak takové školy mohou kvalitně pracovat s MPP, když neznají zpětnou vazbu právě od žáků, kterých se MPP týká a které má chránit a vychovávat ke zdravému životnímu stylu.

Hodnocení ze strany žáků	ANO						NE	
	Diskuze		Dotazník		Student. rada			
	10	15%	30	45.5%	1	1,5%	25	38%

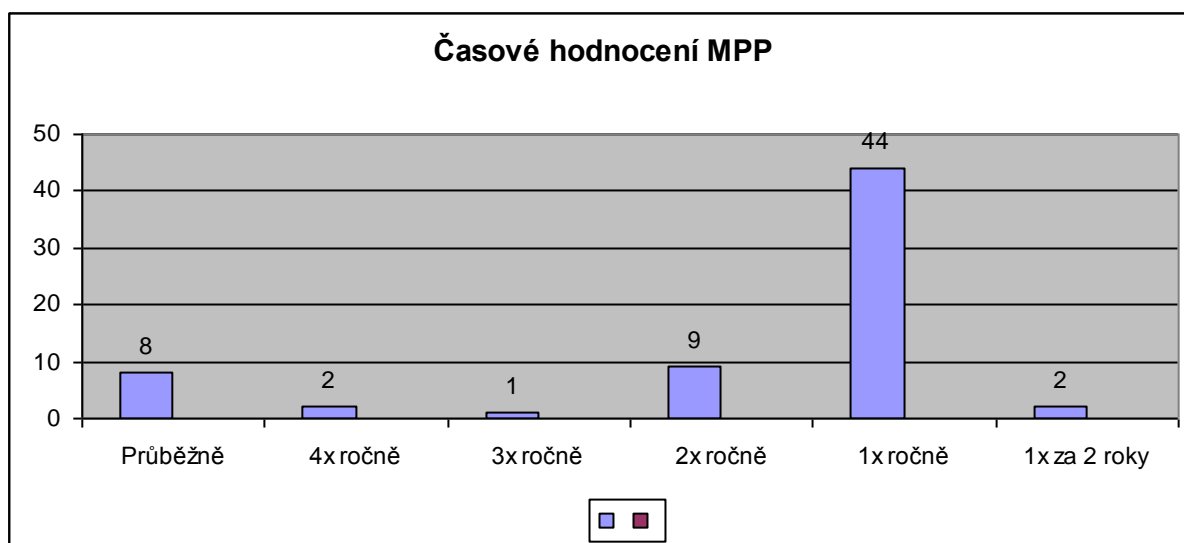
3. 5. 8 Hodnocení, doplňování a změny MPP

11. Jak často je MPP průběžně hodnocen, případně měněn a doplňován?

MPP by měl být sestavován na jeden školní rok. Takže alespoň jednou ročně by mělo být provedeno hodnocení MPP. Hodnocením získáváme informace o tom, co se nám v daném školním roce povedlo, v které oblasti bychom měli provést změny, neboť tam máme ještě

rezervy. Doporučovala bych provést hodnocení na konci školního roku, abychom případné změny provedli při sestavování MPP na další školní rok. Některé školy vyhodnocují MPP průběžně nebo např. po uskutečnění některé akce, aby měly zpětnou vazbu přímo k dané akci. Jsou i školy, které se naopak hodnocením zabývají za období delší než jeden rok. Většina škol, které se účastnily dotazníkového šetření, se skutečně zabývá hodnocením MPP jednou v roce (46), dvacet škol se zabývá hodnocením MPP častěji a pouze dvě školy z dotazníkového šetření se zabývají hodnocením jednou za 2 roky.

Časové hodnocení MPP	Průběžně		4x ročně		3x ročně		2x ročně		1x ročně		1x za 2 roky	
	8	12%	2	3%	1	1,5%	9	14%	44	66,5%	2	3%

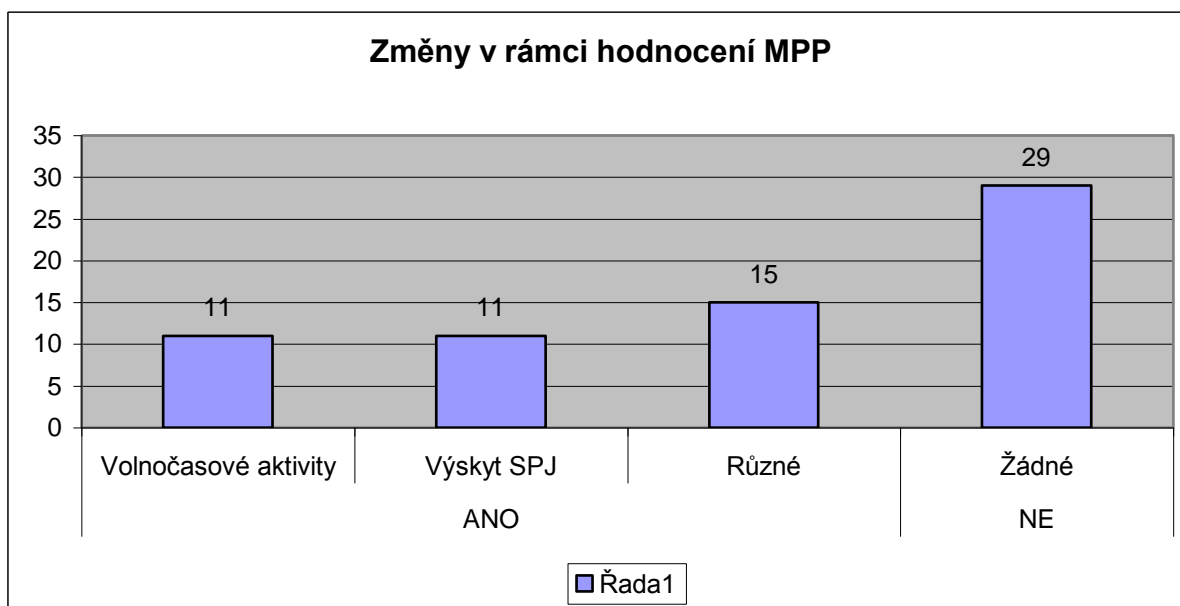
3. 5. 9 Provedené změny MPP na základě hodnocení

1. Můžete uvést, jaké nejvýznamnější změny jste v rámci hodnocení v MPP učinili?

Informace získané z hodnocení většina škol využívá ke změnám MPP. MPP doplňuje o vzniklé situace, které byly zjištěny právě na základě hodnocení za jednotlivé časové úseky nebo po realizaci jednotlivých aktivit. Je zarážející, že 43,9 % škol uvedlo, že žádné změny na

základě hodnocení neprovedly. Musíme si uvědomit, že stále vznikají nové situace, na které v oblasti primární prevence musíme reagovat a právě jim přizpůsobovat naše chování. Nadpoloviční většina škol uvedla, že MPP byl měněn dle potřeb. Nejvíce změn bylo zaznamenáno při zařazení kvalitnějších volnočasových aktivit a pak doplnění dle legislativních změn, zjištění výskytu některých SPJ ve škole, spolupráce s různými organizacemi atd.

Změny v rámci hodnocení MPP	ANO						NE	
	Volnočasové aktivity		Výskyt SPJ		Různé		Žádné	
	11	16,5%	11	16,5%	15	23%	29	44%

3. 5. 10 Problematická oblast SPJ na škole

13. Kterou z oblastí SPJ považujete na Vaší škole za problematickou?

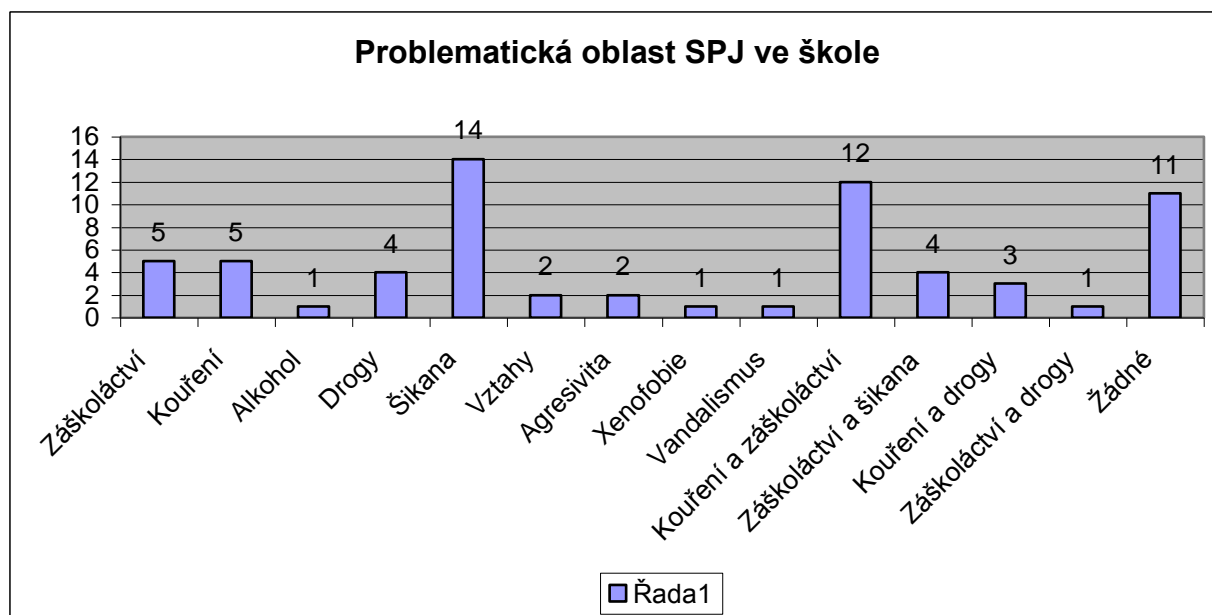
Problémem na školách je již výskyt jakéhokoliv SPJ. Musíme si uvědomit, že nelze říci, tato problematika se naší školy netýká. Žijeme v době, kdy dochází k nárůstu SPJ a trestných činů spáchaných dětmi a mladistvými. My musíme znát, které SPJ se ve škole vyskytují,

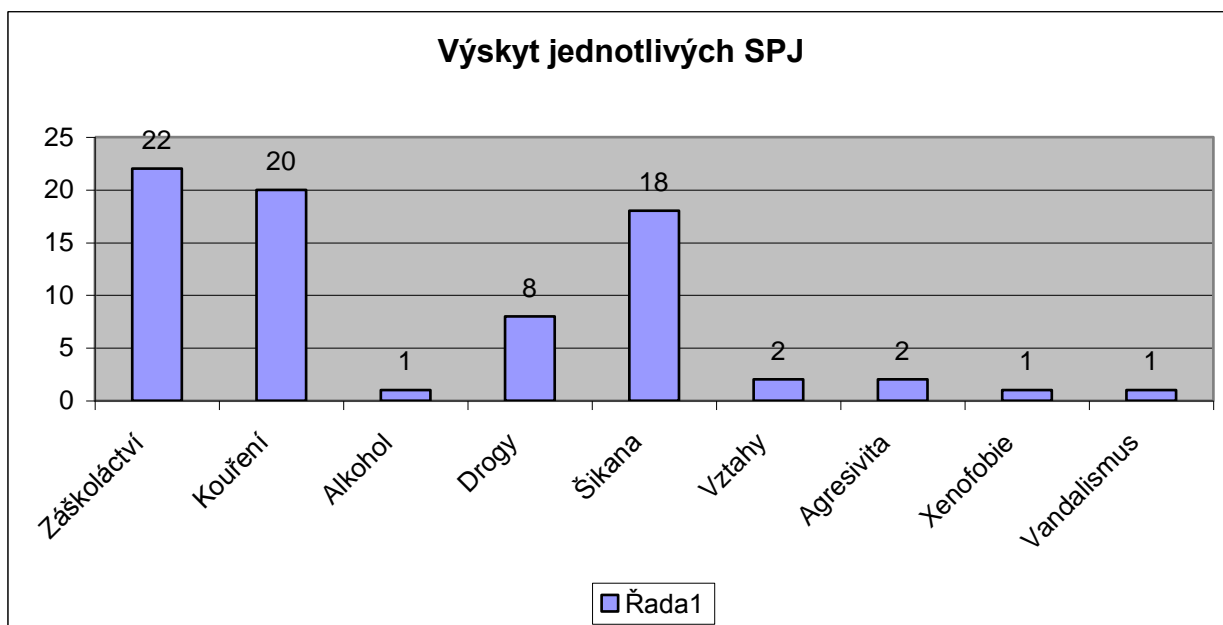
abychom mohli reagovat vhodnými preventivními aktivitami, doplněním MPP o změny týkající se právě zjištěných SPJ ve škole, a ne před některými jevy zavírat oči. Nevím, jak je možné, že 11 škol uvedlo, že na škole nemají žádné SPJ. To znamená, že tyto školy neřeší záškoláctví, kouření atd.? Na takové škole bych ráda pracovala. Školy z dotazníkového šetření uvedly nejčastěji výskyt šikany (18), záškoláctví (22) a kouření (20). Samozřejmě některé školy uvedly výskyt více SPJ než pouze jednoho, např. záškoláctví a kouření nebo záškoláctví a šikana. Všechny školy musí v oblasti primární prevence reagovat na situaci právě na jejich škole a MPP doplnit o prevenci vyskytujících se SPJ ve škole.

Problematická oblast SPJ na škole

Záškoláctví		Kouření		Alkohol		Drogy		Šikana		Vztahy		Agresivita		Xenofobie	
5	7,5%	5	7,5%	1	1,5%	4	6%	14	21,5%	2	3%	2	3%	1	1,5%

Vandalismus		Kouření a záškoláctví		Záškoláctví a šikana		Kouření a drogy		Záškoláctví a drogy		Žádná	
1	1,5%	12	18%	4	6%	3	4,5%	1	1,5%	11	17%

3. 5. 11 Spolupráce školy s organizacemi zabývajícími se prevencí SPJ

2. Spolupracuje Vaše škola s organizacemi zabývající se prevencí SPJ?

Škola by v rámci primární prevence měla spolupracovat s organizacemi, které se zabývají prevencí SPJ. Spolupráce je důležitá při informovanosti pedagogických pracovníků (pořádání různých seminářů v rámci DVPP), informovanosti žáků (pořádání různých přednášek), při tvorbě MPP. Školy spolupracují hlavně s PPP, která pomáhá řešit aktuální problémy související s výskytem SPJ ve škole, s Policií ČR při výskytu jevů, které již škola není schopna řešit ve své působnosti, a některé školy spolupracují s různými neziskovými organizacemi. 98,5 % škol s různými organizacemi v rámci prevence spolupracuje, pouze 1 škola uvedla, že nespolupracuje s žádnou jinou organizací tzn., že veškeré problémy si řeší škola sama nebo patří k těm školám, které uvedly, že nemají výskyt žádných SPJ ve škole.

Spolupráce školy s ostatními organizacemi	ANO		NE	
		65	98,5%	1

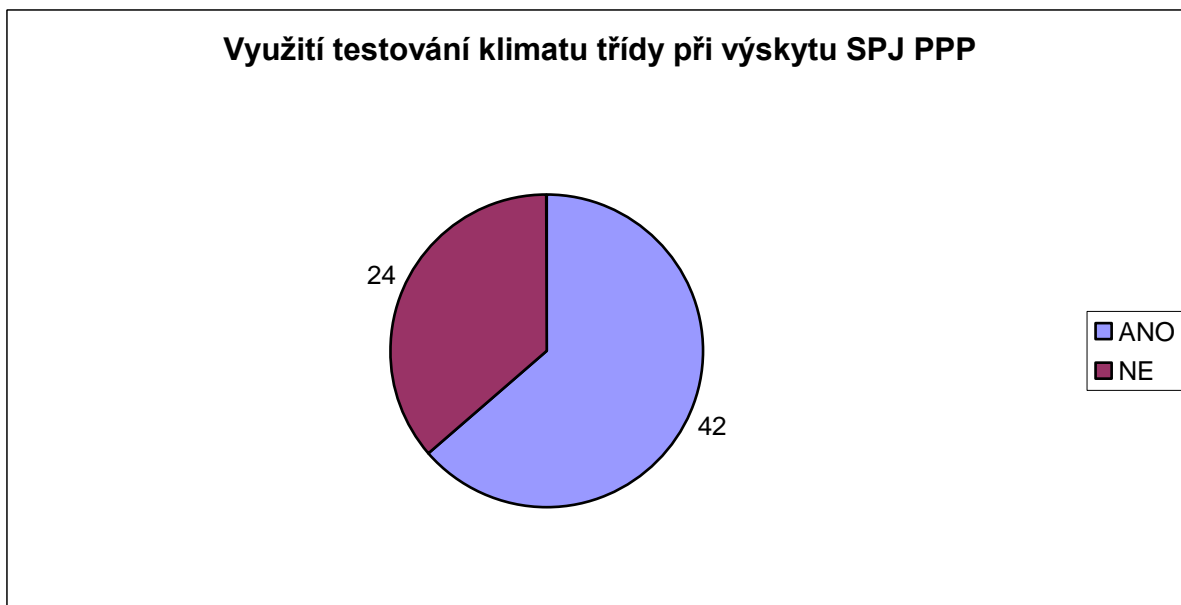

3. 5. 12 Využití testování klimatu třídy

15. Využili jste při výskytu SPJ testování klimatu třídy PPP?

Testování klimatu třídy využíváme většinou, když máme podezření na výskyt nějakého SPJ ve třídě, při narušení sociálních vztahů ve třídě. Pro testování třídy musíme získat souhlas zákonných zástupců žáků, testování probíhá v několika fázích a výsledkem je zpráva PPP, která nám určuje klima třídy, vůdce ve třídě, a to v pozitivním i negativním směru, prokazuje narušené sociální vztahy ve třídě, upozorňuje nás na možný výskyt SPJ, a to třeba i v začátku. Získáváme informace potřebné pro primární prevenci SPJ na škole. Informace k navázání spolupráce v některých situacích, týkajících se SPJ, právě s PPP. Ze škol, které se účastnily dotazníkového šetření, 64 % využilo možnosti testování tříd PPP z důvodu zjištění klimatu jednotlivých tříd. Zde se nám prokazuje, že školy zodpovědně přistupují k primární prevenci SPJ a využívají pro získání informací možné spolupráce PPP.

Využití testování klimatu třídy při výskytu SPJ	ANO		NE	
		42	64%	24

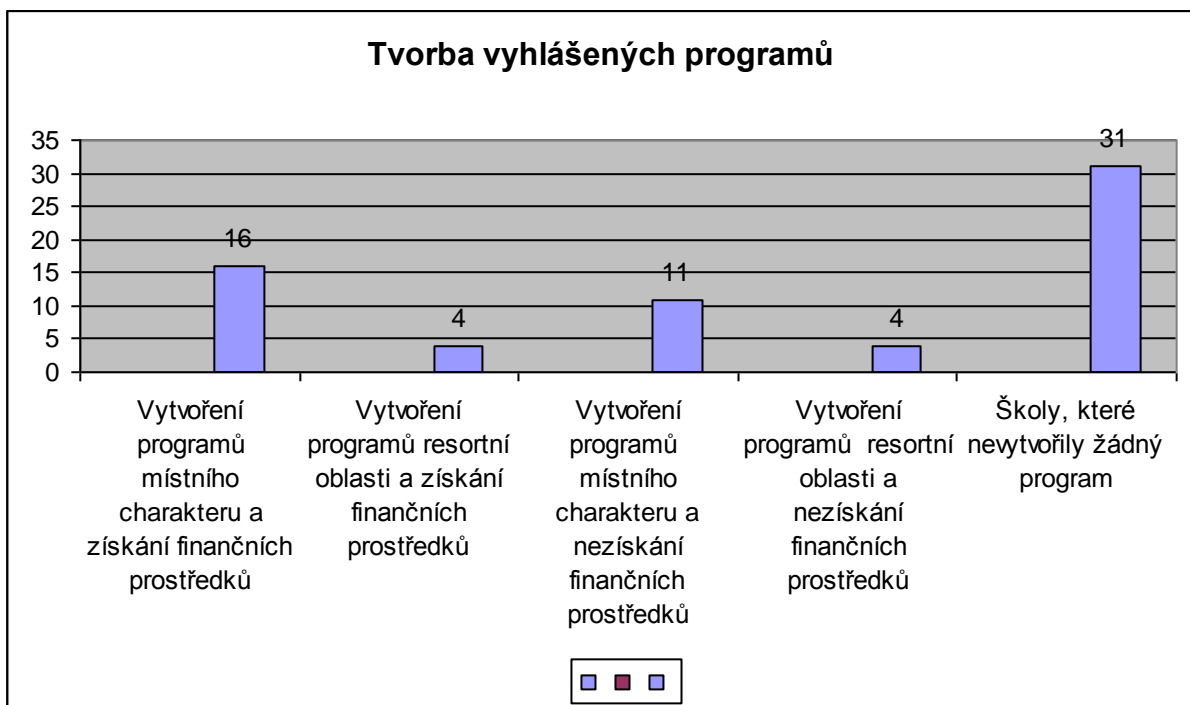

3. 5. 13 Tvorba projektů s možností získání finančních prostředků na realizaci

16. Vytvořili jste některý z vyhlášených projektů a získali finanční prostředky pro jeho realizaci?

Preventivní programy mohou být místního a regionálního charakteru, tj. programy vyhlášené většinou Krajským úřadem, který má finanční prostředky přerozdělené z Programů na podporu aktivit v oblasti prevence SPJ u dětí a mládeže v působnosti MŠMT na daný školní rok. Dále programy vyhláší přímo MŠMT jako prevenci společensky nežádoucích jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT. Tvorbou programů, ať již na místní úrovni či resortní, máme možnost získat finanční prostředky využitelné na různé aktivity pro žáky v oblasti primární prevence SPJ. Proto je zarážející, že 47 % škol se vůbec nesnažilo vytvořit jakýkoliv program. Dále je potěšující, že 41 % škol využilo možností získání finančních prostředků v rámci vyhlášených programů a kvalitním zpracováním finanční prostředky získaly. Dále nesmíme vynechat 12 % škol, které se snažily vyhlášené programy zpracovat a finanční prostředky nezískaly, ale určitě získaly cenné informace pro další činnost a věříme, že v příštím zpracování se jim finanční prostředky získat povede.

Tvorba vyhlášených programů	Vytvoření programů a získání finančních prostředků				Vytvoření programů a nezískání finančních prostředků				Školy, které nevytvořily žádný program	
	Místní charakter		Resortní oblast		Místní charakter		Resortní oblast		31	47%
	16	24%	4	6%	11	17%	4	6%		

3. 6 Shrnutí závěrů a ověření hypotéz

3. 6. 1 Ověření hypotéz

Hypotéza č. 1

Pouze u malého počtu škol se tvorbou MPP zabývá tým pedagogických pracovníků, u většiny škol se MPP tvoří dle poskytnutého vzoru.

Dotazníkovým šetřením se nám potvrdilo, že pouze na 21 % škol se zabýval tvorbou MPP tým sestavený z pedagogických pracovníků školy. Také se potvrdilo, že 41 % ředitelů škol pověřilo tvorbou MPP pouze školního metodika prevence nebo školního metodika prevence s výchovným poradcem. V ostatních případech MPP vytvářel ředitel sám, a to v 18 %, nebo ve spolupráci se ŠMP, v 19 %, a na některých školách se účastnili tvorby rodiče, žáci nebo pouze někteří učitelé atd.

MŠMT poskytuje kvalitní vzor k tvorbě MPP, který si pak každá škola může přizpůsobit konkrétním situacím na dané škole, doplnit o vhodné aktivity, které budou přijímány žáky právě dané školy pozitivně. Tento vzor využívala pro tvorbu svého koncepčního dokumentu většina škol, což nám dotazníkové šetření potvrdilo, neboť 82 % škol právě těchto vzorů pro svůj MPP využívalo.

Tato hypotéza se potvrdila.

Hypotéza č. 2

Hodnocení MPP probíhá 1x ročně, formou dotazníkového šetření se na hodnocení podílejí i rodiče (zákonní zástupci) a žáci.

Hodnocení MPP nám přináší důležité informace o jeho kvalitě a poskytuje nám zpětnou vazbu, na základě které můžeme provádět případné změny při tvorbě MPP na další období. MPP má být sestavován na období jednoho roku, a tak je vhodné jeho hodnocení před tvorbou nového MPP. 70 % škol přistupovalo odpovědně k tvorbě MPP, hodnotilo MPP 1x ročně, a proto potřebné informace získalo. Většina škol využívala při sběru informací názory rodičů a žáků, a to v 90 % spolupracovala škola s rodiči a v 62 % spolupracovala při hodnocení MPP i se žáky. Informace byly většinou získávány formou dotazníků, které se pak dále zpracovávaly. Názory a připomínky žáků byly pro zpětnou vazbu velice důležité, neboť právě žáci jsou skupinou, pro kterou je MPP tvořen, a je má chránit, před stále častějším výskytem SPJ.

Takže i tato hypotéza se nám potvrdila.

Hypotéza č. 3

Nejrozšířenějšími SPJ na středních školách je výskat záškoláctví, kouření a šikany oproti ostatním SPJ.

Výskyt SPJ na jednotlivých školách nám dotazníkové šetření potvrdilo, i když nám 17 % dotázaných škol uvedlo, že žádnou problematickou oblast, týkající se SPJ nemusí řešit. Ostatních 83 % škol se zabývalo řešením různých oblastí SPJ. Jako nejčastější SPJ se potvrdilo záškoláctví, a to ve 33 %, kouření ve 30 % . Těmto SPJ se blíží i zvyšující se výskyt šikany, kterou potvrdilo 27 % dotázaných škol. Pomocníkem v primární prevenci je nám právě kvalitně zpracovaný MPP, ze které ho bychom měli vycházet při řešení jednotlivých situací. Naším hlavním cílem v celé prevenci SPJ by mělo být naučit žáky, aby převzali zodpovědnost za svůj vlastní život.

A i tuto hypotézu se nám podařilo potvrdit.

3. 6. 2 Shrnutí závěrů a ověření hypotéz

Sociologickým výzkumem se nám podařilo prokázat, že celospolečenským problémem je stále vyšší výskyt SPJ. I když přijetím zákona č. 561/2004 Sb., školský zákon, je dán zřetelný posun v této problematice, neboť problematika SPJ se tak poprvé stává součástí školského zákona oproti letům předešlým. Působení na mladou generaci musí mít charakter výchovně vzdělávací. Musí jít o proces vytváření morálních hodnot, zvyšování sociální kompetence dětí a mládeže a rozvoj dovedností. I střední školství na sebe musí vzít povinnost poskytovat nabídku takových činností a podmínek, které vedou k získání potřebných sociálních dovedností. Základním nástrojem, který má ředitel školy k dispozici pro realizaci primární prevence, je právě MPP. Důležitým prvkem strategie v prevenci SPJ jsou volnočasové programy, které je nutné zařadit právě do MPP. Je třeba vytvořit a ověřit nové programy se zaměřením na dovednosti pomáhající zvyšovat fyzickou zdatnost a psychickou odolnost (morální sílu) dětí a mládeže. Hlavními volnočasovými aktivitami jsou pohybové aktivity a sport, které zdravý životní styl naplňují v mnoha oblastech. Volný čas dětí a mládeže a jeho naplňování pozitivními aktivitami hraje významnou roli při utváření osobnosti mladého člověka. Za volný čas je považován čas, v němž jedinec svobodně na základě svých zájmů, nálad a pocitů volí svou činnost. Kvalitní náplň pro volný čas se samozřejmě nevyřeší všechno, ale když má dítě nabídku pestrou a má šanci, že v něčem bude úspěšné, zmenšuje se pravděpodobnost, že něco zničí, že někoho zmlátí, že se opije či sáhne po drogách. Aktivní odpočinek je základním prvkem zdravého životního stylu a tedy i prevence SPJ. Škola svým přístupem k využívání volného času, který je uskutečňován v návaznosti na výuku (před a po

výuce) a v jejím průběhu, významně přispívá k osvojení si aktivního nebo pasivního přístupu dětí a mládeže k trávení volného času.

Často se však můžeme setkat s nezájmem dětí o tuto nabídku. Zde musíme rozvíjet základní životní kompetence k aktivnímu odpočinku a zdravému životnímu stylu. Základními složkami pohody organizačního prostředí ve škole jsou práce a odpočinek dětí během školního vyučování (počet vyučovacích hodin), délka a způsob využívání volného času během přestávek.

Způsob trávení volného času o přestávkách má vliv na regeneraci sil v průběhu vyučování a na celkovou pohodu ve škole. K relaxaci by měla škola nabízet aktivity podle zájmů, měla by pomáhat utvářet dobré sociální klima, chránit před stresujícími vlivy. Doporučujeme pro přestávkový režim využít všech dostupných prostorů školy (chodby, vestibuly, školní hřiště atd.) k aktivnímu trávení volného času. Nabídka koutků pro různé aktivity by měla vycházet ze zájmů žáků dané školy. Žáci by měli mít možnost si podle vlastního výběru zvolit ve volném čase činnost k uspokojování vlastních potřeb. Nejprve musíme zjistit zájem žáků o konkrétní činnosti, doporučujeme formou ankety ve třídách. Po vyhodnocení a dle možností školy je možné vytvořit ve škole různé prostory se zaměřením pro jednotlivé činnosti:

Sportovní koutek

Vybavení: např. stůl pro stolní tenis, lavičky, basketbalové koše na stěnách chodeb s míči (kde je to možné z hlediska bezpečnosti), posilovací lavice, rotopedy

Činnosti: pohybová aktivita

Výtvarný koutek

Vybavení: flipcharty (stojany s bloky papírů), keramické tabule pro malbu fixem, tabule na stěnách chodeb (vykládají malbu žáků po zdech a nábytku)

Činnost: výtvarná seberealizace, odreagování psychického napětí apod.

Společenský koutek

Vybavení: stolky, lavice, křesla, květinová výzdoba, výzdoba pracemi žáků

Činnost: setkávání, debaty, konzumace jídla a nápojů

Taneční a hudební koutek

Vybavení: v izolovaném úseku chodby, lavičky, CD přehrávač

Činnost: poslech hudby, tanec

Soutěžní koutek

Vybavení: stolní hry, kuželky apod.

Činnost: aktivity podporující koncentraci pozornosti, sociální dovednosti

Volný čas mohou děti a mládež trávit mimo rodinu a školu individuálně, v neformální skupině vrstevníků nebo v institucích s volnočasovou náplní. Mezi tyto instituce patří:

- občanská sdružení dětí a mládeže
- občanská sdružení a další nevládní organizace pracující s dětmi a mládeží
- tělovýchovné spolky
- školní družiny
- školní kluby
- střediska pro volný (Domy dětí a mládeže a Stanice zájmových činností)
- komerční organizace (sportovní a kulturní organizace apod.)

Tyto organizace doplňují působení rodiny, školy a dalších subjektů. Je třeba s nimi spolupracovat při vytváření vhodné nabídky volnočasových aktivit žáků. Takto vytvořená nabídka volnočasových aktivit by mohla co nejvíce zabránit žákům, aby se dostali do skupiny dětí a mládeže se zvýšeným rizikem výskytu společensky nežádoucích jevů. Do této skupiny mohou patřit:

- chroničtí sledovači televize, filmů a počítačových her
- mládež bloudící po ulicích a restauračních zařízeních a ubíjející nudu
- mládež vyhledávající dramatické a dobrodružné aktivity zástupným způsobem – pomocí násilí, alkoholu, drog...

U těchto jedinců je třeba v rámci pedagogiky volného času odstranit absenci společenských programů zaměřených na rizikovou mladou generaci. Programů, které by tuto mládež naučily kvalitně trávit volný čas a také jim tu možnost poskytl.

3. 6. 3 Návrhy a doporučení k tvorbě MPP

Jak už bylo řečeno, MPP je jedním z nejdůležitějších dokumentů každé školy v primární prevenci SPJ. Na jeho tvorbě by měl spolupracovat celý kolektiv pedagogických pracovníků, přičemž koordinátorem by měl být školní metodik prevence. Pro zaručení kvality je velice důležité stanovení hlavních zásad.

Na poradách pedagogických pracovníků školy informuje školní metodik prevence SPJ o aktivitách v rámci primární prevence, případně o problémech, které se aktuálně vyskytly. MPP by měl obsahovat:

1. popis sociálního klimatu ve škole, školském zařízení
2. stanovení konzultačních hodin pro setkání se žáky, rodiči, příp. zřízení schránky důvěry pro anonymní dotazy
3. jednorázové preventivní akce se zaměřením pro žáky, pedagogy, rodiče
4. vytvoření knihovny, videotéky pro potřeby preventisty a ostatních pedagogů
5. zřízení stálého informačního panelu, kde budou důležité informace zpřístupněny žákům a rodičům v odpovídající přitažlivé formě
6. prostor v jednotlivých vyučovacích předmětech i v celkovém působení školy (tématické bloky)
7. spolupráci s dalšími odborníky, orgány státní správy a samosprávy
8. využití možností peer programu, event. klubová činnost
9. u každé aktivity označit odpovědnou osobu za realizaci a přibližný termín uskutečnění
10. vedení přehledu realizovaných kroků a aktivit v průběhu školního roku s poznámkou o jejich efektivitě
11. volnočasové aktivity – možnost v příloze

3. 6. 4 Postupné kroky pro vypracování MPP

1. CO CHCEME – stanovení cílů pro příslušné období

Zde si musíme stanovit hlavní úkoly pro daný školní rok a konkrétně je uvést např.:

- výchova ke zdravému životnímu stylu
- prevence šikany
- prevence drogové závislosti
- výchova k toleranci (prevence intolerance, xenofobie, antisemitismu)

2. PROČ – zdůvodnění našeho záměru, reagujeme na hodnocení předcházejícího období a výskyt současných problémů ve škole:

- zdůvodnění, např. ve škole se nám vyskytly náznaky šikany ve třídách 1. ročníků, pozorujeme narušené sociální klima v těchto třídách
- při hodnocení minulého období se nám prokázalo, že žáci nemají osvojené kompetence ke zdravému životnímu stylu (dotazníky vyplněné žáky)

3. KDE JSME TEDĚ – a) co nás těší – co se nám daří

b) co nás trápí

- vyhodnocení akcí, které se nám povedlo realizovat s kladnou odezvou u žáků a tyto akce nechat v MPP pro další skupinu žáků
- na základě hodnocení MPP reálně pojmenovat, co se nám nedaří, např. malý zájem žáků o volnočasové aktivity, a to o kroužek stolního tenisu, výtvarný kroužek, a zároveň zjistit zájem žáků, o které volnočasové aktivity bychom MPP měli doplnit

4. CO NABÍZÍME -

a) kdo – práce učitelů ve výuce

- práce třídních učitelů
 - práce výchovného poradce
- přímo sestavit plán zapojení programu do výchovně vzdělávacího procesu a kdo za realizaci bude odpovídat
 - stanovit úkoly pro jednotlivé pedagogy
 - konkrétně stanovit oblasti prevence pro jednotlivé předměty, např.:
1. **Český jazyk** – prostřednictvím vhodných literárních děl se podílejí učitelé na utváření názorů, postojů a zájmů žáka, vedou žáky k toleranci ve vztahu k druhým, k rozvíjení názorů proti rasismu, antisemitismu a intoleranci
 2. **Občanská nauka** - soustavné vzdělávání v oblasti zdravého životního stylu, zaměření na občanskou, právní a etickou výchovu, upevnění základu společenského chování, vytvoření eticky hodnotových postojů chování
 3. **Tělesná výchova** – naučit žáky, jakým nejvhodnějším způsobem rozvíjet pohybové dovednosti a pohybový režim ve volném čase i mimo školní tělesnou výchovu
 4. **Psychologie** - naučit žáky komunikativním dovednostem, formování odmítavých postojů ke všem návykovým látkám, formování osobnosti, pomáhat při řešení problémů, zvyšovat odolnost proti stresu
 5. **Právní nauka** – seznámit žáka se zákony, které upravují danou oblast, např. zákon o rodině, trestní zákon ...

b) s kým – vstup organizací zabývajících se primární prevencí SPJ

- odborníci
- volnočasové aktivity

- přesně určíme, s kterými organizacemi při jakých akcích budeme spolupracovat
- PPP při testování tříd 1. ročníků, u kterých máme podezření na narušené sociální klima
- odborník pro zajištění besedy k prevenci šikany ve školách
- Policie ČR beseda k prevenci kriminality
- Úřad práce – beseda co dělat po ukončení vzdělávání, když nenastoupím do zaměstnání (nebude volné pracovní místo)
- plán volnočasových aktivit může být přílohou MPP

c) komu – stanovení cílové skupiny pro program

- konkrétně stanovíme skupiny žáků, pro které jsou určeny jednotlivé akce, např. žáci 1. ročníků – beseda prevence šikany, žáci 2. ročníků – výchova k antisemitismu, žáci vycházejících ročníků besedy na úřadu práce

d) jak – jakými formami a metodami práce

- stanovíme, zda využijeme formy besed, přednášek, aktivních programů pro žáky, projektových dnů zaměřených k prevenci některého SPJ, např. školní projekt Po stopách holocaustu, zaměřený proti antisemitismu, kterého se účastnila celá škola, kdy žáci navštívili památník v Terezíně a pak v rámci projektového dne vytvářeli výtvarná díla na základě svých pocitů

e) kdy – časový harmonogram programů a akcí

- reálně naplánovat časový harmonogram jednotlivých akcí, který se může v průběhu roku měnit dle daných situací (časové možnosti odborníků atd.)

f) kde – školní prostředí

- mimo školu
- v komunitě
- musíme určit, které akce se budou konat v prostorách školy a pro které musíme zajistit prostory mimo školu, např. pronájem sportovní haly, kulturního sálu podle typu jednotlivých akcí

g) za kolik – finanční náročnost projektu

- s využitím možnosti účasti v projektovém řízení

- určíme finanční zajištění jednotlivých akcí, zda bude možné akce financovat z rozpočtu školy, na které se budeme snažit obstarat finanční prostředky pomocí sponzorských darů
- realizace některého z vyhlášených projektů v oblasti prevence SPJ a tak možnost získání finančních prostředků na určitou aktivitu

5. JAK TO DOPADLO – průběžné vyhodnocení jednotlivých akcí a činností

- hodnocení MPP by mělo probíhat alespoň jedenkrát ročně, a to před tvorbou MPP na další období. K hodnocení bychom měli využít například dotazníkové šetření. Tohoto šetření by se měli zúčastnit jak žáci, neboť právě pro ně je MPP vytvářen, tak dle možností i rodiče či zákonní zástupci žáků. Z hodnocení se vytváří závěrečná zpráva.

6. CO DÁL – stanovení cílů pro další období = co chceme

- závěrečná zpráva je podkladem pro změny MPP na další období. Měli bychom přesně definovat, co se nám v uplynulém období povedlo, kde jsme zaznamenali nedostatky a které akce neměly u cílové skupiny úspěch a těchto akcí se v příštím období vyvarovat a nahradit je novými. Měli bychom si stanovit nové cíle pro nastávající období.

Přílohou můžeme určit jednotlivé aktivity s určením termínů konání

1. Rozdělení plánovaných akcí do měsíců, např.

září – etika žáka , zajistí třídní učitelé v rámci třídnických hodin, součástí bude prokazatelné seznámení se školním řádem

říjen - beseda s odborníkem k prevenci šikany, určeno 1. ročníkům střední školy

listopad – besedy k protidrogové prevenci – K – centrum, určeno pro 1. a 2. ročníky střední školy

prosinec – vztah rodiče a dítě, zajistí třídní učitelé v rámci třídnických hodin

- rozvíjení pohybových dovedností, pořádání sportovního dne ve sportovní hale, určen pro všechny ročníky SŠ

leden - Projekt příběhy bezpráví – měsíc filmu na školách, návaznost besedy s politickým vězněm, výchova proti bezpráví, určeno pro třídy studijních oborů

- lyžařský kurz – získání fyzických dovedností, doporučení pohybového režimu využitelného ve volném čase
- únor** - beseda k domácímu násilí, ohrožování mravní výchovy mládeže ve spolupráci s Policií ČR, určeno pro 1. ročníky školy
- březen** - návštěva divadelního představení, výchova ke kulturním hodnotám, výběr žáků dle aktuálního nabídnutého programu
- duben** - beseda Zdravý životní styl, zajistí metodik prevence a třídní učitelé, pro všechny třídy školy
 - besedy na Úřadu práce – Co dělat, když nebudu mít zaměstnání, pro všechny vycházející ročníky
- květen** - sportovně turistický kurz, zdokonalení fyzických dovedností, zaměřen na rekreační sporty, určen pro 2. ročníky SŠ
- červen** - sportovní den – turnaj družstev jednotlivých tříd – volejbal, softbal
 - školní akademie – příprava programu jednotlivých tříd

2. Seznam pravidelných aktivit a jejich termínů, např.

Kroužky:

- a) administrativní kroužek - středa od 7.00 hod.
- b) kroužek stolního tenisu - úterý od 15.00 hod.
- c) kroužek kalanetiky - úterý od 15.00 hod.
- d) výtvarný kroužek - středa od 15.00 hod.
- e) kulturní kroužek - dle jednotlivých akcí, vyvěšeno na nástěnce kulturního kroužku
- f) konverzace v anglickém jazyce - středa od 15.00 hod.
- g) přístup na internet - úterý a čtvrtek od 15 do 16 hod.
- h) fiktivní firmy - pondělí a středa od 7.00 hod.

Obsahem MPP je velké množství různých aktivit, jejichž cílem je podporovat zdravý životní styl, rozvíjet sebepoznání, sociální vztahy, posilovat zdravé sebevědomí. Organizují se po celý školní rok, prolínají se jak výukou, tak mimoškolní činností, jsou dobrovolné a zahrnují různé oblasti (sportovní, kulturní, hudební, výtvarnou apod.). Největším problémem je zajištění všech programů po stránce finanční. Zde si školy musí pomoci převážně samy. K financování akcí v rámci MPP lze použít tyto zdroje:

- z rozpočtu školy
- z příspěvku rodičů

- z finančních prostředků získaných pomocí grantů
- ze sponzorských darů
- z prostředků občanského sdružení, založeného za tímto účelem při škole, apod.

Zde je pouze doporučení, jak postupovat při sestavování MPP. Každá škola si musí vytvořit MPP dle vlastní situace, ve které se nachází, dle problémů se kterými se setkává a dle toho, pro jaké cílové skupiny jej tvoří.

4. Závěr

V posledních letech dochází k nárůstu výskytu rizikového chování u dětí a mládeže. Příčiny tohoto stavu jsou dány celou škálou na sebe navazujících nepříznivých vlivů. Patří sem genetické vlivy, negativní vlivy v rodinách, ve společnosti, ve školním prostředí. Nejúčinnější a nejlevnější prevencí je zdravá výchova dětí v rodině a ve škole. Dobrá výchova dětí je i programem prevence jednotlivých zdraví poškozujících a život znehodnocujících závislostí a jevů. Rodinná výchova je základ, na kterém později staví především škola.

V souladu s výsledky empirické části lze konstatovat, že bylo ze strany státu velice moudré zakotvit prevenci rizikového chování dětí a mládeže do legislativních předpisů, které nám nařizují ochranu dětí a mládeže před projevy rizikového chování a poskytují pokyny pro postup v primární prevenci tohoto chování ve školách. Prokázalo se, že většina škol přistupuje k oblasti rizikového chování dětí a mládeže velmi zodpovědně, snaží se minimalizovat výskyt těchto jevů na svých školách a okamžitě řeší i náznaky některého projevu tohoto chování ve škole. Při tvorbě programů týkajících se primární prevence se snaží školy spolupracovat s rodiči (zákonnými zástupci) i se žáky školy, kterých se právě tato oblast nejvíce dotýká.

Veřejnost je seznamována prostřednictvím škol o činnostech škol v primární prevenci a dostává se jí do podvědomí, že školám není lhostejné jaké mladé lidi budou odcházet ze škol po absolvování vzdělávání, jakými kompetencemi budou vybaveni pro zařazení se do světa dospělých.

Je určitě zájmem celé společnosti minimalizovat výskyt rizikového chování u dětí a mládeže. Chceme-li vychovat mladé lidi, kteří jsou odpovědní za své chování, musíme systematicky a důsledně působit proti zneužívání návykových látek ve škole i mimo ni, proti vandalismu, záškoláctví, násilí, rasové nenávisti i všem ostatním projevům rizikového chování. Naše společnost zůstává naší dospívající generaci hodně dlužná. Na prvním místě stojí materiální hodnoty, úspěch a výkon a teprve v pozadí hodnoty lidské, emoční.

Seznam zkratk

MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
ČŠI	Česká školní inspekce
SPJ	Sociálně patologické jevy
MPP	Minimální preventivní program
DVPP	Další vzdělávání pedagogických pracovníků
PPP	Pedagogicko – psychologická poradna

Seznam použité literatury

- FISCHER, S., *Sociální patologie*, Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2006, ISBN 80-7044-812-1.
- MUNKOVÁ, G., *Sociální deviace: přehled sociologických teorií*, Praha: Univerzita Karlova, 2001, ISBN 80-246-0279-2.
- MŠMT ČR, *Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT ČR na období 2009-2012*, č.j.: 37/2009-61.
- MŠMT ČR, *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení*, č.j.: 24 246 /2008-6.
- Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, *Primární prevence SPJ v pedagogické praxi 8*, 2005, ISBN 80-7044-681-1.
- Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, *Primární prevence SPJ v pedagogické praxi 5*, 2002, ISBN 80-7044-419-3.
- NEŠPOR, K., CSÉMY, L., PERNICOVÁ, H., *Jak předcházet problémům s návykovými látkami na základních a středních školách*, Praha: Sportpropag 1996 (bez ISBN).
- Úřad vlády České republiky, *Jak ve škole vytvářet zdravější prostředí*, 2005, ISBN 80-86734-38-2.
- MŠMT ČR, *Metodický pokyn k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance*, č. j. 14 423/99-22.
- TYŠER, J., *Školní metodik prevence*, Nakladatelství Hněvín, 2006, ISBN 80-8654-17-6.
- BACÍK, F., KALOUS, J., SVOBODA, J. a kol., *Kapitoly za školského managementu*, Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1998, ISBN 80-86039-49-8.
- MÜLLEROVÁ, J., DOULÍK, P., *Vybrané kapitoly ze školského managementu*, Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, PedF, 2001, ISBN 80-7044-374-X.
- MŠMT ČR, *Metodický pokyn MŠMT k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví*, č.j.: 10 194/2002-14.
- MŠMT ČR, *Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*, č. j. 20 006/2007-51.
- GAVORA, P., *Úvod do pedagogického výzkumu*, Paido* edice pedagogické literatury, Brno, 2000, ISBN 80-85931-79-6
- PEŠEK R., NEČESANÁ K., *Prevence užívání tabáku, alkoholu a jiných drog u dospívajících*, Ministerstvo zdravotnictví ČR, Arkáda – sociálně psychologické centrum, písek, 2009, ISBN 978-80-254-5971-3

MŠMT ČR, *Volný čas a prevence u dětí a mládeže*, Praha 2002

MŠMT ČR, *Pravidla pro rodiče a děti k bezpečnějšímu užívání internetu*, č. j. 11 691/2004-24, Praha, 2004

Seznam příloh

1. Dotazník pro empirickou část
2. Hlavní dotazník
3. Dotazník – duševní pohoda a vztahy
4. Dotazník – školní klima
5. Dotazník – školní strategie v rámci drogové prevence
6. Dotazník – postoje a vnímání rizik
7. Dotazník pro rodiče (zákonné zástupce)
8. Dotazník pro učitele
9. Dotazník D 1
10. Dotazník B 3

Dotazník pro ředitele škol (školní metodiky prevence)

Dobrý den, jmenuji se Dana Belková, pracuji jako zástupce ředitele pro praktické vyučování ve střední škole. Tento dotazník bude využit pouze pro zpracování mé bakalářské práce.

MPP – Minimální preventivní program

SPJ – Sociálně patologické jevy

1.	Je na škole ustanoven školní metodik prevence	ano	ne
2.	Má škola vytvořen MPP	ano	ne
3.	Jak dlouho trvalo vytvoření MPP		
4.	Využili jste při sestavování MPP poskytovaných vzorů	ano	ne
5.	MPP jste vytvářel : a) Sám ředitel b) s metodikem prevence – jakou formou...konzultacemi..... c) s výchovným poradcem – jakou formou...konzultacemi..... d) s zástupci ředitele – jakou formou..... e) s učiteli – jakou formou f) s rodiči – jakou formou..... g) s žáky a studenty – jakou formou.....		
6.	Spolupracovala Školská rada na vypracování MPP Jakým způsobem?.....	ano	ne
7.	Shoduje se Váš MPP se školním řádem	ano	ne
8.	Vyjadřují se rodiče k MPP a) spontánně b) v rámci třídních schůzek c) komunikací přes internet d) formou dotazníku e) jiné	ano ano ano ano ano	ne ne ne ne ne
9.	Znáte hodnocení ze strany žáků a) jakým způsobem hodnocení probíhá..... b) jak často probíhá	ano	ne
10.	Hodnotí Školská rada Váš MPP	ano	ne
11.	Jak často je MPP průběžně hodnocen, případně měněn a doplňován?		
12.	Můžete uvést, jaké nejvýznamnější změny		

	jste v rámci hodnocení v MPP učinili a proč?			
13.	Kterou z oblastí SPJ považujete na Vaší škole za problematickou?			
14.	Spolupracuje vaše škola s organizacemi zabývající se prevencí SPJ. Jakými organizacemi?	ano	ne	
15.	Využili jste při výskytu SPJ testování klima třídy PPP.	ano	ne	
16.	Vytvořili jste některý z vyhlášených projektů a získali finanční prostředky na jeho realizaci? a) preventivní programy realizované školami místního a regionálního charakteru b) prevence společensky nežádoucích jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT	vytvořili a získali finanční prostředky	vytvořili a nezískali finanční prostředky	nevytvořili
		vytvořili a získali finanční prostředky	vytvořili a nezískali finanční prostředky	nevytvořili

Hlavní dotazník

Hlavní dotazník je základním kamenem monitorovacího systému a měl by se používat pokaždé, když škola provádí šetření. Obsahuje otázky týkající se řady různých témat, z nichž některá jsou blíže zkoumána v jednotlivých modulech.

Číslo otázky	Otázka	Subjekt/téma	Využití
1	Pohlaví	Původ	Základní data pro výsledkové tabulky
2	Třída	Původ	Základní data pro výsledkové tabulky
3	Věk	Původ	Základní data pro výsledkové tabulky
4 (a-d)	Drogy ve školních předpisech	Informace o školních pravidlech	Vědí studenti o pravidlech ohledně drog?
5	Souhlas s pravidly	Informace o školních pravidlech	Souhlasí studenti s pravidly?
6	Hodiny o alkoholu, drogách a tabáku	Zpětná vazba o preventivních aktivitách	Data pro evaluaci preventivních aktivit
7	Názor na množství hodin o alkoholu, tabáku a drogách	Zpětná vazba o preventivních aktivitách	Data pro evaluaci preventivních aktivit
8	Kvalita hodin o alkoholu, tabáku a drogách	Zpětná vazba o preventivních aktivitách	Data pro evaluaci preventivních aktivit
9	Svoboda diskutovat o drogách	Zpětná vazba o drogové strategii/preventivních aktivitách	Data pro evaluaci drogové politiky nebo preventivních aktivit
10	Tlak kvůli množství školních povinností	Školní klima	Data pro zhodnocení školního klimatu (viz kapitulu 4)
11	Záškoláctví	Školní klima	Data pro zhodnocení školního klimatu (viz kapitulu 4)
12 (a-g)	Pocit odpovědnosti za...	Školní klima	Data pro zhodnocení školního klimatu (viz kapitulu 4)
13 (a-z)	Prohlášení o drogách	Školní klima	Data pro zhodnocení školního klimatu (viz kapitulu 4)
14 (a-j)	Prevalence, užívání návykových látek	Užívání tabáku, alkoholu a dalších drog	Data pro zhodnocení užívání drog. Pokud se tato otázka položí opakovaně, lze sledovat změny/vývoj, lze ji porovnat s národními průměry nebo výsledky dalších dostupných statistik (např. ESPAD nebo HBSC).
15 (a-j)	Vnímání užívání v budoucnosti	Budoucí užívání tabáku, alkoholu a dalších drog	Zhodnocení očekávání studentů. Hodí se pro srovnání s prevalencí.
16 (a-e)	Rodinný život	Informace o rodinném životě	Základ pro zhodnocení role rodinného života. Otázku lze využít při schůzkách rodičů/zákonných zástupců.
17	Jsou rodiče/zákonní zástupci dítěti příkladem?	Dospělí jako příklady	Základ pro diskuzi o roli dospělých
18	Jsou učitelé příkladem?	Dospělí jako příklady	Základ pro diskuzi o roli dospělých
19	Je někdo, s kým si mohou pohovořit o drogách?	Zpětná vazba o drogové strategii/preventivních aktivitách	Data pro evaluaci drogové politiky nebo preventivních aktivit

Modul 1

Duševní pohoda a vztahy (osobnost) – věnuje se otázkám, jako jsou obecná duševní pohoda, osamocení, sebehodnocení, vztahy s rodinou a přáteli.

Číslo otázky	Otázka	Subjekt/téma	Využití
W1 (a-d)	Jak se právě cítíš?	Obecný pocit dobré duševní pohody u studentů	Základ pro diskuzi o tom, jak se lidé cítí, o životních zdarech a nezdarech
W2	Osamělost	Pocit osamělosti mezi studenty	Představuje v této škole osamělost problém, cítí se vyčleněno hodně studentů?
W3 (a-h)	Popis sebe sama	Vnímání sebe sama	Základ pro posouzení míry duševní pohody a fyzického zdraví studentů
W4	Rodiče/zákonní zástupci vědí, kde jsi	Míra kontroly/znalostí rodičů/zákonných zástupců	Základ pro diskuzi ve třídě nebo na rodičovských schůzkách (ESPAD 44)
W5 (a-g)	Aktivity s rodiči/zákonnými zástupci	Zapojení rodičů/zákonných zástupců do života studentů	Základ pro diskuzi ve třídě nebo na rodičovských schůzkách
W6 (a-l)	Rodiče/zákonní zástupci dítěte jako příklad	Role rodičů/zákonných zástupců	Základ pro diskuzi ve třídě nebo na rodičovských schůzkách
W7 (a-e)	Reakce rodičů/zákonných zástupců, pokud....	Co by rodiče/zákonní zástupci dítěte řekli/udělali, pokud by student udělal....	Základ pro diskuzi ve třídě nebo na rodičovských schůzkách (ESPAD A 3)
W8 (a-e)	Reakce přátel, pokud...	Co by přátelé řekli/udělali, pokud by student udělal....	Vyjasnění očekávání, v ideálním případě by měla korespondovat s odpovědí na otázku 10. Základ pro diskuzi
W9 (a-e)	Vlastní reakce, pokud ...	Co by studenti řekli/udělali, pokud by jejich přátelé....	Vyjasnění očekávání, v ideálním případě by měla korespondovat s odpovědí na otázku 9, základ pro diskuzi (především v souvislosti s otázkou 8 a 9).
W10 (a-t)	Osoba, se kterou si studenti mohou popovídat	Mají studenti někoho, s kým si mohou popovídat o osobních problémech, koho?	Zhodnocení/diskuze o roli přátel, rodičů/zákonných zástupců a dalších lidí jako pomocníků a partnerů pro konverzaci
W11	Počet blízkých přátel	Přátelství	Zhodnocení společenského klimatu, základ pro diskuzi (HBSC 34)
W12	Jednoduché/složitě najít nové přátele	Přátelství	Zhodnocení společenského klimatu, základ pro diskuzi (HBSC 35)
W13	Čas strávený s přáteli	Přátelství	Zhodnocení společenského klimatu, základ pro diskuzi (HBSC 36)

Modul 2

Školní klima (místo) – soustředí se na školní prostředí, participaci, mimoškolní aktivity, šikanu a vztahy s učiteli. Viz kapitolu 4, kde je uvedeno podrobnější pojednání.

Číslo otázky	Otázka	Subjekt/téma	Využití
S1 (a–h)	Chování ve škole	Sledování asociálního chování studenty	Zhodnocení školního klimatu, měření míry asociálního chování
S2 (a–l)	Co pro vás znamená škola?	Role školy	Základ pro diskuzi o roli školy
S3 (a–j)	Učitel jako vzor	Role učitelů	Základ pro diskuzi
S4 (a–q)	Názory na školní klima	Spokojenost se situací ve škole	Zhodnocení školního klimatu, měření změn v průběhu času
S5	Existence mimoškolních aktivit	Vědí studenti o mimoškolních aktivitách?	Evaluační mimoškolních aktivit
S6	Přístup k mimoškolním aktivitám	Myslí si studenti, že jsou mimoškolní aktivity snadno přístupné?	Evaluační mimoškolních aktivit
S7	Názor na mimoškolní aktivity	Co si studenti myslí o kvalitě mimoškolních aktivit?	Evaluační mimoškolních aktivit
S8	Zhodnocení participace	O kolika ze svých vrstevníků si studenti myslí, že participují v mimoškolních aktivitách?	Evaluační mimoškolních aktivit
S9	Oběť šikanování	Šikanování	Zhodnocení šikany jako problému (HBSC 46)
S10	Někdo, kdo šikanoval ostatní	Šikanování	Zhodnocení šikany jako problému (HBSC 47)
S11	Sám	Samota	Zhodnocení osamělosti ve škole jako problému (HBSC 48)
S12	Pocit bezpečí	Vnímání bezpečí	Zhodnocení šikany jako problému (HBSC 51)
S13	Šikanování ze strany personálu školy	Šikanování	Zhodnocení šikany jako problému (HBSC 52)

Modul 3

Pravidla, školní strategie a aktivity v rámci drogové strategie či prevence (místo) – zaměřuje se na školní pravidla, obecnou školní politiku a zpětnou vazbu o preventivních aktivitách.

Číslo otázky	Otázka	Subjekt/téma	Využití
R1	Studenti mají ve škole dovoleno kouřit	Pravidla pro kouření	Zhodnocení pravidel, základ pro diskuzi se studenty a rodiči/zákonnými zástupci
R2	Studenti mají dovoleno kouřit při určitých aktivitách	Pravidla pro kouření	Zhodnocení pravidel, základ pro diskuzi se studenty a rodiči/zákonnými zástupci
R3	Stejná pravidla i pro učitele	Pravidla pro kouření	Zhodnocení pravidel, základ pro diskuzi se studenty a rodiči/zákonnými zástupci
R4 (a-g)	Škola a kouření	Pravidla pro kouření	Zhodnocení pravidel, základ pro diskuzi se studenty a rodiči/zákonnými zástupci
R5	Studenti mají dovoleno pít alkohol	Pravidla pro užívání alkoholu	Zhodnocení pravidel, základ pro diskuzi se studenty a rodiči/zákonnými zástupci
R6	Studenti mají dovoleno pít alkohol při určitých aktivitách	Pravidla pro užívání alkoholu	Zhodnocení pravidel, základ pro diskuzi se studenty a rodiči/zákonnými zástupci
R7 (a-g)	Co se stane, když ...	Znalosti studentů o disciplinárních opatřeních	Zhodnocení pravidel, základ pro diskuzi se studenty a rodiči/zákonnými zástupci
R8 (a-h)	Co by se mělo stát, když...	Názory studentů na disciplinární opatření	Zhodnocení pravidel, základ pro diskuzi se studenty a rodiči/zákonnými zástupci
R9 (a-q)	Zdroje informací o drogách	Které zdroje informací by studenti měli považovat za důležité	Zhodnocení preventivních aktivit

Modul 4

Postoje a vnímání rizik (látka/droga) – zaměřuje se na to, jaké mají studenti postoje k drogám a jejich užívání a jak vnímají rizika spojená s užíváním drog.

Číslo otázky	Otázka	Subjekt/téma	Využití
A1 (a-l)	Proč lidé užívají nelegální drogy	Důvody pro užívání nelegálních drog	Základ pro diskuzi
A2 (a-l)	Výroky jsou pravdivé nebo lživé	Názory na drogy	Lze je porovnat s fakty, základ pro diskuzi
A3 (a-n)	Co může způsobit závislosti	Jak studenti vnímají závislost	Základ pro diskuzi
A4 (a-t)	Vnímání rizik	Jak studenti chápou riziko spojené s různými typy chování	Základ pro diskuzi (ESPAD 34)

Dotazník pro rodiče/zákonné zástupce dítěte

Názory rodičů/zákonných zástupců jsou velmi důležité k tomu, aby se dala zhodnotit jejich role a míra zapojení. Pojednání o roli rodičů/zákonných zástupců najdete ve čtvrté kapitole. Řada těchto otázek je obdobou otázek, které byly kladeny studentům, učitelům, a jsou cenné pro srovnání, zda různé skupiny (rodiče, učitelé, studenti) vnímají situaci stejně, nebo rozdílně. Většina těchto otázek jsou užitečná témata pro diskuzi na rodičovských schůzkách a nebo dalších schůzkách mezi školou a rodiči/zákonnými zástupci. Jsou to také faktory, které se mohou časem změnit a dají se měřit pomocí řady průzkumů či šetření.

č.	Otázka	Subjekt/téma	Využití
1	Obeznaměnost s drogovou strategií, preventivními aktivitami	Informovanost rodičů/zákonných zástupců, znalost školních plánů a aktivit	Vyhodnocení komunikace mezi školou a rodiči/zákonnými zástupci
2	Obeznaměnost s vizemi/krátkodobými cíli	Informovanost rodičů/zákonných zástupců, znalost pozadí událostí	Vyhodnocení komunikace mezi školou a rodiči/zákonnými zástupci
3	Souhlas s vizemi/krátkodobými cíli	Souhlas	Zjištění možného konfliktu/neshody
4	Kdo je koordinátorem?	Informovanost rodičů/zákonných zástupců	Vyhodnocení komunikace mezi školou a rodiči/zákonnými zástupci
5	S kým konzultovat?	Informovanost rodičů/zákonných zástupců	Vyhodnocení komunikace mezi školou a rodiči/zákonnými zástupci
6	Zapojení	Informovanost rodičů/zákonných zástupců	Zpětná vazba pro koordinátora
7	Souhlas s pravidly	Souhlas	Zpětná vazba o drogové strategii
8	Následné zapojení	Do jaké míry se na preventivních aktivitách účastní rodiče/zákonní zástupci dítěte	Vyhodnocení aktivit, základ pro diskuzi
9	Spokojenost s aktivitami	Spokojenost rodičů/zákonných zástupců	Vyhodnocení aktivit
10	Hovory o drogách	Otevřenost v rodinné sféře	Základ pro diskuzi
11	Vlastní kultura	Zaměření na vlastní kulturu	Zpětná vazba pro školu
12	Další kultury	Zaměření na další kultury	Zpětná vazba pro školu
13	Školní budovy/pozemky	Spokojenost se školními budovami/pozemky	Zpětná vazba o školních prostorách (pozemcích)
14	Prostor pro studenty	Dostatek prostoru	Zpětná vazba o školních pozemcích
15	Školní disciplína je stejná pro všechny / spravedlivá	Spokojenost se školou	Vyhodnocení použití disciplinárních pravidel v praxi
16	Přivítání nových studentů	Spokojenost se školou	Vyhodnocení aktivit pro přivítání nových studentů
17	Mimoškolní aktivity	Spokojenost se školou	Vyhodnocení mimoškolních aktivit
18	Vliv na mimoškolní aktivity	Spokojenost se školou	Vyhodnocení mimoškolních aktivit
19	Komunikace s učiteli	Spokojenost s komunikací	Vyhodnocení komunikace mezi školou a rodiči/zákonnými zástupci
20	Komunikace s vedením školy	Spokojenost s komunikací	Vyhodnocení komunikace mezi školou a rodiči/zákonnými zástupci
21	Dialog	Dialog mezi rodiči/zákonnými zástupci a personálem školy	Vyhodnocení komunikace mezi školou a rodiči/zákonnými zástupci
22	Uznání	Jak rodiče/zákonní zástupci dítěte hodnotí zpětnou vazbu, kterou dostali od školy ohledně jejich role	Vyhodnocení komunikace mezi školou a rodiči/zákonnými zástupci
23	Rada rodičů/zákonných zástupců	Spokojenost s radou	Zpětná vazba o radě
24	Vliv rodičů/zákonných zástupců	Spokojenost s vlivem rodičů/zákonných zástupců	Zpětná vazba o vlivu rodičů/zákonných zástupců
25	Poznejte svou školu	Znalost školy	Zpětná vazba pro školu

Dotazník pro učitele

Tento dotazník se zaměřuje především na zpětnou vazbu o školní drogové politice a jejích preventivních aktivitách (otázky 1–20). Zároveň zahrnuje i několik obecných otázek ohledně školy (21–25). Řada z těchto otázek odpovídá otázkám v dotazníku pro rodiče/zákonné zástupce dítěte a lze je použít pro srovnávání.

č.	Otázka	Subjekt/téma	Využití
1	Obeznamenosť s drogovou strategií, preventivními aktivitami	Informovanost učitelů, znalost školních plánů a aktivit	Vyhodnocení komunikace v rámci školy
2	Obeznamenosť s vizemi/krátkodobými cíli	Informovanost učitelů, znalost pozadí událostí	Vyhodnocení komunikace v rámci školy
3	Souhlas s vizemi/krátkodobými cíli	Souhlas	Zjištění možného konfliktu/neshody
4	Kdo je koordinátorem?	Informovanost učitelů	Vyhodnocení komunikace v rámci školy
5	S kým konzultovat?	Informovanost učitelů	Vyhodnocení komunikace v rámci školy
6	Zapojení	Zapojení učitelů	Zpětná vazba pro koordinátora
7	Souhlasím s pravidly	Souhlas	Zpětná vazba o drogové strategii
8	Následné zapojení	Do jaké míry se učitelé podílejí na preventivních aktivitách?	Vyhodnocení aktivit, základ pro diskusi
9	Odpovědnost učitelů	Názory o rolích učitelů	Zpětná vazba pro koordinátora
10	Způsobilost vyučovat	Dovednosti učitelů	Zpětná vazba pro koordinátora
11	Rozpoznání problémů	Dovednosti učitelů	Zpětná vazba pro koordinátora
12	Vědět, jak se chovat	Dovednosti učitelů	Zpětná vazba pro koordinátora
13	Informovanost o drogách	Dovednosti učitelů	Zpětná vazba pro koordinátora
14	Otevřenost ve škole	Školní klima	Zpětná vazba pro školu
15	Řešení problémů spojených s drogami	Způsobilosti školy	Zpětná vazba pro koordinátora
16	Potřeba dodatečné podpory	Potřeby	Zpětná vazba pro koordinátora
17	Reakce studentů	Reakce na aktivity	Zpětná vazba pro koordinátora
18	Reakce rodičů/zákonných zástupců	Reakce na aktivity	Zpětná vazba pro koordinátora
19	Co si studenti myslí o materiálu	Reakce na materiál	Zpětná vazba pro koordinátora
20	Názor o materiálu	Reakce na materiál	Zpětná vazba pro koordinátora
21	Školní budovy a pozemky	Spokojenost s budovami / pozemky	Zpětná vazba pro školu
22	Dostatek prostoru	Spokojenost s budovami / pozemky	Zpětná vazba pro školu
23	Školní disciplína je stejná pro všechny / spravedlivá	Spokojenost se školou	Zpětná vazba pro školu
24	Přivítání nových studentů	Spokojenost se školou	Zpětná vazba pro školu
25	Mimoškolní aktivity	Spokojenost se školou	Zpětná vazba pro školu

DOTAZNÍK D1 (DOLEŽEL)

DOTAZNÍK D-1

Příjmení: Pohlaví:

Všechny úlohy řeš co nejodpovědněji a přemýšlej o nich. Pokud tě v některé úloze nenapadne odpověď, můžeš jí nechat nevyplněnou. Snaž se však, aby nevyplněných částí bylo co nejméně.

1) Napiš dvojice příjmení těch spolužáků (dívek i chlapců), o nichž se domníváš, že jsou dobrými přáteli. Sebe neuvažuj. Můžeš napsat jedno příjmení do více dvojic.

..... a jsou přátelé

..... a jsou přátelé

..... a jsou přátelé

2) Napiš dvojice příjmení těch spolužáků (dívek i chlapců), o nichž se domníváš, že se nemají moc rádi. Sebe neuvažuj. Můžeš napsat jedno příjmení do více dvojic.

..... a nejsou přátelé

..... a nejsou přátelé

..... a nejsou přátelé

3) Napiš příjmení toho spolužáka (chlapce), kterého bys měl(a) rád(a) za kamaráda.

.....

4) Napiš příjmení té spolužačky (dívký), kterou bys měl(a) rád(a) za kamarádku.

.....

5) Mezi tvé přátele ve třídě patří: (uvažuj dívky i chlapce, ne však sebe)

1.

2.

3.

6) Jako přitele bys si nevybral: (uvažuj dívky i chlapce, ne však sebe)

1.

2.

3.

7) Myslíš, že bys dokázal(a) odhadnout, který žák je ve třídě nešťastný? Pokud ano, napiš jeho příjmení.

.....

Příloha č. 8

8) Představ si, že jsi pasažérem na lodi a máš možnost si vybrat posádku. Napiš k jednotlivým funkcím příjmení svých spolužáků (dívek i chlapců), kteří by byli podle tebe na uvedené funkce vhodní. Sebe neuvažuj a každé příjmení zapiš nejvýše jednou. Potom ke každému zapsanému spolužákovi napiš do příslušného řádku tabulky číslice od 1 do 5, podle toho, jak které vlastnosti na něm hodnotíš. (1-výborné, 2-velmi dobré, 3-dobré, 4-dostatečné, 5-špatně) Vyplň všechna pole těch řádků tabulky, do nichž si zapsal příjmení.

povaha dovednosti inteligence vzhled

kapitán				
zástupce kapitána				
kormidelník				
ochranka				
technik				
plavčík				

Napiš příjmení spolužáka, kterého bys do lodi nevzal a vyplň tabulku.

povaha dovednosti inteligence vzhled

.....				
-------	--	--	--	--

9) Na jakou pozici bys zařadil sám sebe, kdybys nebyl pasažérem, a jak by ses ohodnotil v tabulce?

- a) kapitán
- b) zástupce kapitána
- c) kormidelník
- d) ochranka
- e) technik
- f) plavčík

povaha dovednosti inteligence vzhled

--	--	--	--

10) Na jakou pozici si myslíš, že by tě zařadila třída, a jak by tě hodnotila v tabulce?

- a) kapitán
- b) zástupce kapitána
- c) kormidelník
- d) ochranka
- e) technik
- f) plavčík

povaha dovednosti inteligence vzhled

--	--	--	--

DOTAZNÍK B3 (BRAUN)

Dotazník B -3

Jméno : Třída : Datum :

1. Mezi mé přátele v naší třídě patří :
1.
2.
3.
2. Jako přítele (přítečkyni) bych si nevybral :
1.
2.
3.
3. Sám sebe hodnotím : a) jsem vždy v centru dění ve třídě
 b) občas se účastním a jsem obvykle o akcích ve třídě informován
 c) párkrát jsem se akci ve třídě účastnil, ale nebyvám informován
 d) zdá se, že o mou účast třída příliš nestojí
 e) o dění ve třídě nejvím zájem
4. Odpověz na následující otázky ano - ne :
Ve třídě je nejméně jeden žák, který je nešťastný	ano	ne
Ve třídě je někdo, komu ostatní občas ubližují	ano	ne
Stává se, že se do školy těším	ano	ne
Většinou se najde někdo, kdo mi pomůže s problémem	ano	ne
Společné problémy řešíme většinou v klidu	ano	ne
5. Zakroužkuj číslici, která vyjadřuje míru tvých pocitů ve třídě :
pocit bezpečí	1	2	3	4	5	6	7	pocit ohrožení
pocit přátelství	1	2	3	4	5	6	7	pocit nepřátelství
atmosféra spolupráce	1	2	3	4	5	6	7	atmosféra lhostejnosti
pocit důvěry	1	2	3	4	5	6	7	pocit nedůvěry
tolerance	1	2	3	4	5	6	7	netolerance
6. Najdi někoho ze spolužáků, který je :
spravedlivý :	protivný :
spolehlivý :	nespravedlivý :
zábavný :	nevděčný :
vždy v centru dění :	nespolehlivý :
se všemi zadobře :	osamočený :

Děkujeme za spolupráci!